GLOBAL YÖNETİM[1]

Zerrin Toprak Karaman-Asuman Olgunca Altay, Nisan-1995, İzmir, Yeni Türkiye Siyaset Özel Sayısı

21.Yüzyıla girerken toplumlar uluslararası denge kurma arayışında daha da istekli hale gelmiştir. İstenen bu denge gerçekleşebilir mi ? Nasıl bir güç dengesi kurulabilir ve hangi araçlarla ? Bu konu globalleşmenin tarihi olarak aşağıda incelenmiştir.

GLOBALLEŞMENİN TARİHİ

Tarih boyunca ülkeler , kapsam ve boyutlarıyla çeşitli globalleşme sürecinden geçmiştir. Uzak doğu ülkelerinde; özellikle Çin ve Hind globalleşmeleri, Akdeniz ülkelerinde; Mısır, Helen ve Roma ve hatta Hiristiyanlık gibi kapsamlı ve farklı globalleşme süreçlerinden bahsedilebilir. Ancak bugünkü anlamıyla Globalizm diğer bir ifadeyle Batı Globalleşmesi ise, coğrafi anlamda Batının kendini Doğu'dan ayrımlaştırmasıyla ortaya çıkmıştır. Batıdaki globalleşme sürecinin doğudan farklı olarak ortaya çıkması, "Rönesans" ve daha sonra Aydınlanma dönemlerine rastlamaktadır.

"Batılılaşma" kavramı ile ifadesini bulan globalleşme, bugünün dünyasında kaçınılmaz bir olgu ve süreçtir. Gelişmişlik ölçüsünün Batı ölçütleriyle değerlendirilmesi aslında, bugünün konusu olmayıp çok daha gerilere uzanmaktadır. 18. yüzyıl ortalarında İngiltere'de başlayan ve kısa bir zamanda basan kazanan "ekonomik gelişme", daha sonraki tüm ekonomik olayların da kaderini çizmiştir. Çünkü İngiltere'de bu gelişmenin ortaya çıkması, bazı ülkelerin söz konusu ekonomik tercih ve gelişmelere katılmasına ; bazı ülkelerin ise teknik, anlayış ve kurumsal yapılarının yeni ekonomik düzene intibak edememesi vb nedenler sonucunda az gelişmişlik sürecine girmelerine yol açmıştır. Diğer bir deyişle Batı, "sanayi dönemine" değin geçerli olan "tarım toplumu" özelliğinden sıyrılarak, "sanayi toplumu" özelliğine kavuşmuştur. Bu iktisadi gelişme olgusuyla birlikte "azgelişmişlik süreci" de başlamıştır[2].

---

[1] /Zerrin Toprak&Asuman Altay(1996);Yeni Türkiye Dergisi, Siyaset Özel Sayısı, Sayı. 9

[2] Jean Maillet, 18.yy'dan Bugüne İktisadi Olayların Evrimi, Çev: Ertuğrul Tokdemir, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983, s.33-39.

Batı'da gerçekleşen sanayi devrimi yukarıda sözü edilen dinamikleri itibariyle dünya ülkeleri arasında gelişmiş ve gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler olgusunu da ortaya çıkarmıştır. Tarım toplumu özelliğinden sıyrılarak sanayi toplumu kimliğine kavuşan ülkeler , tarım toplumu özelliğini sürdüren ülkelere , ekonomik, siyasi, kültürel yönleriyle hakim olmuşlar ve kendi açılarından bir globalleşme süreci yaşamışlardır. Batı globalleşmesi diyebileceğimiz bu süreçte, gelişmemiş Doğu, Kuzey ve hatta Güneyin bir kısmı kullanılabilir kaynak açısından (özellikle doğal kaynakların kullandırılması ve eski teknolojilerin bu ülkelere kaydırılması yönüyle) katkıda bulunmuşlardır.

Ancak bu şekilde ortaya çıkan "globalleşme süreci", daha çok coğrafi bir büyümeyi kapsamakta ve bu nedenle "yatay boyutlu" globalleşme süreci olarak adlandırılmaktadır. Günümüzdeki globalleşme süreci ise 17.yüzyılda başlayan ve 18. yüzyılda güç kazanan ulus devletler ve bunlar arasındaki ilişkilerin gelişmesi ve geliştirilmesi nedeniyle farklı bir globalleşme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ulus -devlet açısından Batı globalleşmesine baktığımızda bunun gerçekten sanayi toplum örgütlenmesinin yol açtığı bir gelişme olduğu ileri sürülebilir. Çünkü ulusçulukla sömürgeleşme, yayılmacılık ve sömürgecilikten kurtulma süreçleri arasında da bir bağ vardır[3].

Batı Globalleşme süreci zaman içinde de çok kültürlü geniş bir "Batılılaşma" olgusu meydana getirmiştir. "Batılılaşma" bugün dünya ölçeğinde "globallaşmenin" temel hedefi haline gelmiştir.Batı tamamıyle kendine özgü olan "feodal" düzenden kapitalizme geçişi sağlayan ekonomik ve siyasi oluşumları gerçekleştirmiştir.Bu amaçla önce ulusal pazarı, daha sonra da ulusal devleti inşa ederek, bunlar arasındaki uyumu, "demokrasi" şeklindeki bir siyasi rejim ile tesis etmiş ve bugünkü Batı haline gelmiştir[4].

---

[3]Örneğin, Batı Avrupa'da Sanayi toplumunun doğuşunun bir sonucu da gerçek anlamıyla tüm dünyanın Batılı güçlerce, bazen de Batılı göçmenlerce zaptedilmesi olmuştur. Bkz.Ernest Gellner, Uluslar ve Ulusçuluk,(Çev, B.F.Behar, G.G.Özdoğan), İnsan Yayınları, İstanbul, 1992, s. 84.

[4]M.Ali Kılıçbay," Globalleşmenin Programı: Batılılaşma", Ekonomik Yaklaşım, Cilt:4, Sayı:9,1993, S.17.

Sanayi toplumunun "bilgi toplumu" haline gelmesi ve enformasyon teknolojilerinin gelişimi 21. yüzyıl yatay globalizasyon sürecini başlatmıştır. Büyüklükleri, kalkınma seviyeleri ve siyasal- ekonomik sistemleri açısından birbirlerinden farklı hatta uyumsuz uluslardan meydana gelen bir dünya, siyasal yakınlık, mübadele ve üretim ilişkileriyle birbirine bağlanarak çok uluslu bir dünyaya doğru adım atmıştır.

Ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi yönleriyle birçok uygarlık değerleri, dünya üzerindeki tüm toplumlarda hatta en ilkelinden en modernine "yatay bir genişleme" ile yaygınlaşmaktadır. Cola, jean, burger örneklerindeki gibi gıda ve giyim v.b sektörlerde yaygın iletişim araçları etkisiyle, tüketim alışkanlıkları sınır tanımaz bir hızla yayılmaktadır.Böylece global bir düzene doğru adım atılmaktadır. Bu sürecin bir diğer etkileyici unsuru "dikey globalizasyon" dur. Bu kavramın ulus devletlerin Global düzeniyle uyumlaştırılması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle devlet dışı birimlerin uluslararası ilişkiler sistemine dahil edilmesi globalizasyon sürecini oluşturmaktadır. Dikey genişleme ile globalleşme; sınır tanımayan sosyo-ekonomik kuruluşlar ulus devlet anlayışındaki değişimin bir sonucudur.Globalleşme,bu birimler yoluyla global düzen içinde yer alma istekliliğinin artmasıyla anlamlı hale gelmektedir. Ülke içinde dünya ekonomisindeki gelişmelerden değişimlerden etkilenmekte ve her dönem ağırlıklı ürünlerde değişiklikler olmaktadır[5].

17-18.yüzyıldan itibaren devam eden uluslararası ilişkiler; iletişim güçlükleri ve teknolojik eksiklikler gibi nedenlerle, uzun bir süre, global seviyede yürütülememiştir.Batının belirleyici rol oynadığı globalleşme süreci, 20.yüzyılın özellikle son çeyreğinde farklı bir misyon yüklenmiştir.Bununla birlikte bugünün Globalizasyon sürecini anlayabilmek için günümüze kadar ki dönemi ekonomik siyasi güçler dengesini değerlendirmek gereklidir.

---

[5]1814'de dünyada kullanılan tekstilin %4'ü pamuklu tekstilden meydana gelirken, 1900'lerde bu oran %74'lere çıkmıştır. 1929'da 205 milyon ton, 1990'da ise 3 milyon tona ulaşmıştır. Bu süreç dünya ticaretinin şeklini değiştirmiş böylece doğal kaynaklardan yararlanma ya da yapay tekstil, plastik maddeler polyester gibi sentetik ürünlerin kullanımı yaygınlaşmış bu ise dünya ticaretinin görünümünü değiştirmiştir

21. YÜZYILA GİRERKEN (TARİHSEL PERSPEKTİF)

18 inci yüzyılın sonlarından 20.inci yüzyılın başlarına kadar olan dönemde , Amerika'da ve Asya'da ortaya çıkan gelişmelerle dünya siyasetine yeni devletlerin ve yeni güç merkezlerinin katıldığı görülmektedir. 1783 yılında Amerika'nın Bağımsızlığı, 1857 tarihli Hint ayaklanması ve 10 yıl sonra 1867'de Japonya'da görülen Meiji Restorasyonu değişimleri devletlerarası ilişkilerin ve dünya güçler dengesinin şekillenmesinde önemli gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişmelerden önce, Batı tarihi "dünya tarihi" idi. Batı günümüzde Dünya tarihi olmaktan çıkmıştır. İkinci olarak da Meiji restorasyonu, sömürge imparatorluklarının çözülmesini sağlamıştır.

Avrupa tarihi açısından diğer önemli bir gelişme de 1945 tarihli Yalta Konferansı ile Avrupa'nın bağımsız ve sadece kendi çıkarlarına göre davranma özgürlüğünün kesintiye uğramasıdır. Daha öncesi, dini esaslara göre bölünmüş olan Avrupa, bu defa Kapitalist ve Sosyalist bloklar şeklinde bölünüyor, güç dengeleri bu ölçütlere göre biçimleniyordu.

Bu kısa girişten sonra özetle, Dünya aşağıda sayılan önemli olayları yaşamıştır.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINA GİDEN YOL

1815 Viyana Andlaşmasmda Avrupa ülkelerinin birbirlerine karşı olan tehditlerinin önüne geçilmesi ve bir "Avrupa uyumunun" gerçekleştirilmesi için "Yasallık ve Uluslararası İyi Geçinme ilkesi" kabul edilmiştir. Viyana Kongresi, uluslararası bir örgütlenmede önemli bir adım olarak görülebilir. Nitekim, Birinci Dünya Savaşı, ülkelerin henüz bu tür bir örgütlenmenin gerekliliğini farkedememelerinden kaynaklanmıştır.

Fransa önemli bir tehdit unsuru olarak görüldüğünden İngiltere, Rusya, Avusturya, Prusya, bu ülkeyi vesayetleri altına almak için "güç birliği devletleri" olarak "Avrupa Uyumu Programını" bir anlaşma biçiminde ortaya koydular. Ancak Haziran 1815

Viyana Antlaşmasında kabul edilen hükümler bir barış antlaşmasından çok bir "ateşkes" antlaşması gibiydi. Dörtlü İttifak devletleri (Rusya, Prusya, Avusturya daha sonraki üye ingiltere), kendi çıkarları doğrultusunda yeni bir Avrupa haritası çiziyorlardı. Bu tercih, Viyana Anlaşmasıyla oluşturulmaya çalıştırılan "barış " ortamını "çatışmaya" sürüklüyordu.

1789 Fransız ihtilalinin getirdiği özgürlükçü ve milliyetçilik akımları, Avrupa'da etnik ve milliyetçi temele dayanan ulus devletlerin kurulmasına zemin hazırlamıştır.Bu olgu, ayni zamanda dönemin Afrika, Asya ye Avrupa'ya yayılmış olan ve çok çeşitli etnik bir mozaik yapısı gösteren Osmanlı imparatorluğunu da etkilemiştir.

Ancak milliyetçi ve özgürlükçü fikirlerin kullanılması bir taraftan büyük imparatorukların dağılmasına yol açarken , diğer taraftan da yavaş yavaş ekonomik olarak ağırlık kazanan ve bu ağırlığını "milliyet" ve "özgürlük" söylemlerini kalkan yaparak "yayılmacı politikalarıyla" artırmaya çalışan yeni güçler yaratmaktaydı. 19.yüzyıl dünya dengelerini formüle dersek,

* 1815 Viyana antlaşması ile ilişkili olarak Dörtlü Yönetim devletleri zayıflamıştır.
*Osmanlı imparatorluğunun zayıflaması ile Akdeniz Bunalımları ortaya çıkmıştır.
*Rusya'nın Avrupa'da Globalizasyon sürecini anlayabilmek için günümüze kadar ki dönemi ekonomik siyasi güçler dengesini değerlendirmek gereklidir.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Birinci Dünya Savaşı ile ülkeler tamamen yada kısmen parçalanmış , ortaya çıkan yeni ulus devletleriyle birlikte önceki dönemde düşünülen Avrupa dengesi ve uyuşumu kavramları geçersiz hale gelmiştir.Aynca, bu değişimin yamsıra Amerika Birleşik Devletleri ile Japonya'nın güçlenmesi, Avrupa'nın uluslararası gücünü azaltmıştır.

Dünya genelinde bu dönemin güçlü ülkeleri, A.B.D., Fransa, İngiltere, İtalya olup bu devletler görüşlerini küçük devletlere ve yenilenlere kabul ettirmede ve barışı tesis etmede hemfikir olmalarına rağmen bunu başaramamışlardır. Yine de Başkan Wilson Ocak 1918'de 14 maddelik özgürlük, saydamlık, hukuk ve kollektif güvenlik

ilkelerininin kabul edilmesini sağlayabilmiştir. "Kollektif Güvenlik ve Hakemlik" Milletler Cemiyetinin ve Sözleşmesinin temelini de oluşturmuştur.
Uluslararası tedbirlerle tüm dünya ölçüsünde, statüko politikasının sürdürülmesi fikri devam etmiştir. Gerçekten bu kez Versailles'da toplanan galip devletlerin temsilcileri, statüko politikasını dünya yüzünde daha sürekli kılmak için yeni dünya düzenini yaşatacak, etraflı bir "anayasa" kaleme almışlar bir de mekanizma kurmuşlardır. "Milletler Cemiyeti Misaki" adı taşıyan bu "anayasa'mn amacı, "dünyada barışın korunması" idi. Ancak, bu barış , galip devletlerin kurdukları ve yenilgiye uğratılan devletlere kabul ettirdikleri bir barıştı. Milletler Cemiyeti Misakının, Birinci Dünya Savaşından sonra yapılan tüm barış anlaşmalarının bir parçası sayılmasının nedeni, barış anlaşmaları ile kurulan yeni dünya düzeninin, Milletler Cemiyeti misakında öngörülen "barışı koruma" mekanizması ile sürdürülmek istenmesi idi.

Böylece, iki dünya savaşı arasındaki dönemde, statüko politikası izleyen devletlerle revizyonist devletler arasındaki geleneksel aynım, milletler cemiyeti misakı ile kurulan "normatif" düzeni kabul edenler ile, bunu değiştirmek isteyen devletler arasında ayrım paralelindeydi.

MİLLETLER CEMİYETİ SÖZLEŞMESİ:

19.yüzyıl boyunca toplanan bütün kongre ve konferanslar esas olarak büyük devletler arasında yapılan birer danışma toplantıları niteliğinde idiler. Uluslararası alanda işbirliği toplantılarının başlaması için 2o. yüzyılı beklemek gerekmiştir.Başka bir ifadeyle, 19.yüzyılnda yapılan girişimler çağdaş anlamda uluslararası siyasal örgütlerin kurulması için bir ortam hazırlanmış, 20. yüzyılda ise bu örgütler fiilen kurulmaya başlanmışlardır. Siyasal alanda evrensel nitelikte ilk örgütlenme denemesi ise, Birinci Dünya Savaşından sonra kurulan Milletler Cemiyetidir.

Milletler Cemiyeti, 19.yüzyıl boyunca toplanan ve son şeklini 1899 ve 1907 tarihli La Haye Konferanslarında alan, periyodik konferans yönteminin geliştirilmiş biçimi idi. 1914 yılı öncesi görüşmelerin bir trajedi ile sonuçlanması devletler arasında daha yakın bir işbirliğini sağlayacak, genişletilmiş ve geliştirilmiş organlarla donatılmış yeni bir örgütlenme yoluna gidilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Milletler Cemiyeti'nin kurulması, devletler arasında siyasal örgütlenme tarihinde önemli bir atılımı oluşturuyordu.

Milletler Cemiyeti, esas itibariyle, Birinci Dünya Savaşından galip çıkan devletlerin bir örgütü idi. Bu örgütün ilk amacı, barış anlaşmaları ile kurulan "yeni dünya düzeni", ya da statükoyu korumak idi. Öte yandan, Misak, bir bakıma barış anlaşmalarından ayrı bir belge idi, barış anlaşmalarını imzalayan devletler yanında öteki devletler de bu belgeye taraf olabiliyorlardı.

Barış antlaşmalarının galip 32 kurucu üyesi yanında tarafsız 13 devleti ve üçte iki çoğunlukla kabul edilmiş olan yeni üyeleri bir araya getiren bir Genel Kurul oluşturulmasını öngörüyordu. Yenilen ülkeler geçici olarak bu kurulun dışında tutulmuşlar ve Rusya ise çağnlmamıştı. . Daha sonra mağlupların da yer aldığı cemiyetin bütün üye devletler temsilcilerinden (her devlete bir oy)oluşan Genel Kurul,Daimi ve Seçimli üyelerden kurulu Konsey ile bir daimi sekreterliğe sahipti. Konsey ve Genel Kurul karar verme yetkisine sahipti. Başlangıçta karşılaşılan bazı güçlüklere karşın, Milletler Cemiyeti, yeni uluslararası işbirliği organları kurmak yanında hakemlik işlevinde başarılı olabildi.

Milletler Cemiyeti, eski devlet sisteminde köklü bir değişiklik meydana getirmek amacını gütmüyordu. Sorumluluklan ayni ve belli amaçlara ulaşmak isteyen devletlerin serbest iradeleri ile oluşturdukları bir ortak mekanizma idi.Devletlerüstü değil, devletler konfederasyonu niteliğindeydi.Örgütün kuruluş amaçlan başında, savaşı önlemek geliyordu ve uluslararası toplumun tüm sorunlarına açıkü. Uluslararası örgütlenme tarihinde ilk kez üye devletlerle ilgili herhangi bir konunun görüşülebileceği bir merkez meydana getirilmişti. Ancak, tüm devletlerin çıkarlarını bağdaştırmak, ayni zamanda hepsinin güvenliğini korumak Örgütün olanaklarını aşmaktaydı.

Öte yandan, 1929 Ekonomik Bunalımı (Big Crash Boom),"ortak güvenlik ve ilerleme üstüne kurulu uluslararası" barış sistemine darbe vurmuştur. Ekonomik savaş, siyasi gerginlikler ve artan milliyetçilik akımları ve ideolojik çatışmalar bansın dinamiklerini yok ediyordu.Başka bir ifadeyle, 1929 bunalımı ekonomik vesosyal düzensizliklere ve demokrasinin zayıflamasına yol açmış ve yeni otoriter ideolojileri ortaya çıkarmıştır. Nitekim Almanya'da Nazizm, II.Dünya Savaşına yol açacaktır.

Sovyetler Birliği'nin Finlandiya'ya saldırması olayı ile Sovyetler Birliği Milletler Cemiyetinden çıkarılmış, Almanya I Haziran 1941 de Sovyetler Birliği'ni işgale başlamış ve Japonya'nın ayni yılın 7 Aralık günü, Amerika Birleşik Devletlerinin Hawaii Adalalarındaki Pearl Harbor deniz üssüne baskın yapması, silahlı çatışmanın tüm dünyaya yayılmasına neden olmuştu.

İkinci Dünya Savaşı, İnsanlık tarihi boyunca karşılaşılan en acı bir dönemdir ve sonuçlan itibariyle, büyük yıkımlara yol açmıştır. En önemli politik sonucu ise Avrupa'nın dünya ölçeğindeki gücünün kınlmasıdır. Savaştan hemen sonra "yenilgiye uğrayan devleüer"e karşı yapılacak işlem ile ilgili olarak başlayan çatışmalar kısa bir süre içinde alevlenerek tüm konulara yayılmış ve Doğu ve Bati kutuplaşması durumu ortaya çıkmıştır. Galip devletler arasında savaş sonrası dünyasının yapısı hakkında oydaşma(consensus) sağlanamamıştır.

ikinci Dünya Savaşından sonra büyük güç olarak ortaya çıkan "A.B.D." ve "S.S.C.B." , Atom Çağım" başlatmışlardır. Avrupa'da ingiltere bu dönemde üçüncü büyük güç durumundadır.

1945'den 1989 yılına kadar, dünya diplomasisi bu temel etkene göre belirlendi.Bu yeni güç dengesi içinde barışı sağlamak amacıyla "uluslararası bir sistem" geliştirildi.Savaş sonrasında A.B.D., S.S.C.B. ve ingiltere (Üç Büyükler) Dünya'da yeni bir düzenin kurulması için faaliyete giriştiler. Bu amaçla;
* Tahran(Kasım 1943)
* Dumbanton Oaks(Eylül 1944)
* Yalta (Şubat 1945)
* Potsdam(Ağustos 1945) görüşmeler yapılmıştır.

İkinci Dünya Savaşından sonra, Avrupa gücünün kırılması, Dünyada yeni bir "kollektif güvenlik ve hakemlik" kurulunu gerektiriyordu.Nisan 1945'de San Fran-cisco'da "Birleşmiş Milletler Örgütü " kuruldu.Örgütün kuruluş amacı; barışı, özgürlük ve işbirliğini sağlamaktı, ileride bu konuya tekrar döneceğiz.
1945-1989 dönemi boyunca yaşanan Soğuk Savaş sürecinde Birleşmiş Milletler ne yapmıştır.

SOĞUK SAVAŞ;

Avrupalılar için soğuk savaş; S.S.C.B. ve onun etkisindeki ülkelere karşı sürekli temkinli ve uyanık olmayı gerektiren bir tehdit özelliği taşımaktadır.Bu amaçla Bati Avrupanın dayanışmasını dahada sağlamlaştıracak ve S.S.C.B.tehdidine karşı güç kazandıracak , Uzakdoğu'dan Avrupa'ya kadar uzanan birçok diplomatik anlaşmalar gerçekleştirilmiştir. Bunlar;

* Amerika- Filipin Anlaşması(1951)
* Pasifik Konseyi yada Pasifik Güvenlik Anlaşması(1951)(ANZUS)
* 8 Batili ülke ve Güneydoğu Asya ülkeleriyle, İngilterejran, Irak, Türkiye ve Pakistan'ı biraraya getiren Bağdat Paktı ya da CENTO(1954)
*1954'de Alman ordusunun kuruluşuna ve özellikle Federal Almanya'nın NATO'ya alınmasına izin veren Paris Anlaşmaları
* Bati Avrupa Birliği'dir.

Bu arada A.B.D. dünya ekonomisinin en güçlü ülkesidir. 1945 yılında dünya ekonomisinde üretimin %40'ım, toplam katma değerin %57'sini ve metalaşmış altın rezervinin %75'ini elinde bulunduruyordu. Ayrıca A.B.D. iktisadi gücünün yamsıra yukarıda sözü edilen S.S.C.B. tehdidine karşı ideolojik ,politik ve askeri bakımlardan da bu döneme damgasını vuruyordu. II.Dünya Savaşından sonra Kurulan Uluslararası Para Fonu(IMF), Dünya Bankası ve GÂTT gibi uluslararası kuruluşlar A.B.D.'nin dünyadaki hegemonyasının gerçekte birer yansıması olarakdeğerlendirilebilir.

Özellikle A.B.D.'nin Marshall Planı(5 Haziran 1947), Savaş sonrası mağlup ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılanmasını sağlamak üzere hazırlanmıştır.S.S.C.B. davet edildiği halde bu plana dahil olmamış ve bu hareketi, kapitalist emperyalizmin sosyalizmi yok etme çabalan olarak görmüştür. Marshall planından, Avrupa İktisadi işbirliği ve Kalkınma Örgütü içinde yer alan ülkeler Birleşmiş Devletler tarafından(16 ülke) 1948-1951 tarihleri arasında dağıtılan 10 milyar dolardan yararlanmışlardır.

1945-1989 arasında Batılı devletlerle Sovyet ilişkilerinin bozulması, Doğu-Baü arasında bir savaş olasılığı yaratarak gerginliğe yol açmışür. Sovyetlerden gelen bu baskı A.B.D.ni özgür bir dünyanın önderliği rolüne itmiştir. 1947'de Başkan Truman,

daha sonra "Truman Doktrini" olarak anılacak görüşünü ortaya koymuştur. Buna göre A.B.D. Sovyet tehdidine karşı diğer bir deyişle komünizmin yayılması tehlikesine karşı savaştan zarar görmüş olan ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmasına yardım etme karan vermiştir.

II.Dünya Savaşının izleri silinmeye çalışılırken, 1948 yılında S.S.C.B.'nin Batı'da gelişmeye başlayan bloklaşma hareketlerine tepki olarak Batı Berlin'i karadan ablukaya aldı. Ancak Mayıs 1949'da geri çekildi. Berlin Bunalımı, Batı Blokunun örgütlenme sürecini de hızlandırdı. Mayıs 1949'da Federal Almanya Cumhuriyetinin de kurulması ile 1948 yılında Lahey'de yapılan konferansta ortaya aülan "Avrupa Birliği" fikri yeniden güçlendi ve 10 Avrupa ülkesi Bati Birliğinin bir simgesi olarak 1949 'da Avrupa Konseyini oluşturdu.

Batı Avrupa'daki bu bloklaşma, A.B.D.'nin de 10 Avrupa devletiyle ,Avrupa güvenliğini sağlama amacıyla 4 Nisan 1949'da Washington'da Atlantik Antlaşması imzalanmasına yol açtı. Böylece ortaya bir savunma antlaşması, yani NATO çıktı. 1949-1989 arası NATO Avrupa birliğinin ideolojik simgesi olarak güvenliğin temel sağlayıcısı olmuştur. Atlantik anlaşması Avrupa'da Ekonomik Birlik Fikrini de ortaya çıkarmıştır.

1949 yılında Batı Bloğundaki bu gelişmelere paralel, SSCB'nin denetiminde "sosyalist işbirliğini" düzenleyen ve sosyalizme geçişin ekonomik sürecini hızlandıran karşılıklı İktisadi Yardım Konseyi (COMECON,Council for Matual Ec-onomic Assistance) kurulmuştur.Ayrıca, 1955 yılında Varşova Paktı ile Doğu Bloku ülkeleri S.S.C.B. yönetiminde bir askeri bütünleşme sürecine girdi.

Bu dönemde Sosyalist Blok , Kuzey Kore'de (1945-48) ve Çin'de büyük zafer kazanıyor ve az gelişmiş III.Dünya ülkeleri için "halkların özgürlüğü" ideolojisiyle çok cazip bir sistem haline geliyordu. Bu gelişmeler, Doğu ile Bati arasındaki rekabetin ekonomik-askeri ve sosyal alanda bloklaşmalarınaa yol açmış ve bloklararası çatışmaları arttırmıştır. Örneğin 1950'de ortaya çıkan Kore Savaşı, Kapitalist

Bati bloğunun ve Komünist Bloğun çatışma alanı haline geldiği noktada savaşa sahne olmuştur. Kore Savaşı, barışı sağlama amacıyla kurulan uluslararası kurumların çabalarına karşın, bansın sürekli korunamadığını göstermektedir.Bununla birlikte, bu iki süper gücün blok önderlikleri de tescil edilmiştir. Süperlerin iki kutuplu egemenliği, onları müttefikleriyle ilişkilerinde belli bir esneklik sağlamıştır. Ancak,bu güçlerden herbiri tehdit ister rakibinden , ister müttefikinden gelsin kendi bloğundaki üstünlüğünün tartışılmasına izin vermemiştir.Bu iki güç arasında ortaya çıkan her alandaki rekabet , dünyanın özellikle gelişmemiş bölgelerinde güç çatışmalarına sahne olmuştur. Nitekim 1962 yılında ortaya çıkan "Küba Bunalımı" bu konuda iyi bir örnektir.

Ayrıca, Küba Bunalımı iki blok arasındaki askeri rekabetin ne kadar büyük vahim sonuçlara yol açabileceğini göstermiştir. Bu "phenomenon" güçler tarafından farkedilmiştir ve Paradoksal bir biçimde uluslararası ilişkilerde daha uzlaşmacı ve iyimser yeni bir aşama başlatmıştır. Bu da "detant" politikası olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda, 1945-1989 arası iki kutuplu dünyada; bloklar sistemi askeri, ideolojik ve ortak ekonomik çıkarlara bağlı olarak ekonomik güç birliği kurma çalışmaları hızlanmıştır.

8 Aralık 1987 tarihinde S.S.C.B. ile A.B.D arasında Washington 'da imzalanan ve genel bir silahsızlanmanın yolunu açan , "Aracı Nükleer Güçlerin Azaltılması Anlaşması" bu iki güç arasındaki diplomatik konjonktür değişmesinin bir göstergesidir. M. Gorbaçov'un (1985), iktidara geçmesi bu süreci hızlandırarak, ideolojik ve diplomatik keskinliklerde büyük sarsıntılara yol açmıştır. 1989 yılında Polonya, Doğu Almanya, Çekoslavakya, Bulgaristan ve Romanya'da söz konusu sarsıntıların sonucunda demokrasiye geçiş özlemiyle toplumsal ayaklanmalar ortaya çıkmıştır. Nitekim, 9. Kasım.1989 yılında "Berlin Duvarının " yıkılması ve ayni tarihte Pragdaki "kadife devrim" , Bükreşte Ceauşescu'nun devrilmesi, değişim isteklerinin bir sonucuydu. Komünist blokun söz konusun nedenlerle 1991 yılında çöküşü, S.S.C.B.'nin dağılımını tam anlamıyla gerçekleştirmiştir[6]. Ancak soğuk savaşı sona erdiren bu değişimler dünyada yeni denge arayışlarına yol açmıştır.

[6]see S.Pacteau/F.C.Mougel,Histoire deş relations internationales(1815-1991),Çev.Galip Üstün, İletişim Yayınları, 1992, s.121-137.

Bu denge arayışında gerginliği ortaya çıkaran etkenlerin varlığına karşılık, çözümler de gerçekleşmiştir. Örneğin, NATO desteğiyle 1990 yılında iki kutuplu Almanya, Kore ve Yemen birleşmiştir. Güney Afrika'da yüz kızartıcı bir politik tercih olan ırk ayrımı sorunları hemen hemen çözülmüştür. İsrail ve Filistin sorunlarının çözümüne yönelik ciddi gelişmeler oldu.

Dünya diplomasisinin bu uzlaşmalı yön değişikliği, Körfez Bunalımı sırasında daha da güçlü bir biçimde ortaya çıkmıştır. 2.Ağustos 1990 günü Kuveyt'in Irak tarafından istilası, uluslararası platformda ideolojileri de aşarak tepki ve kınamada diplomatik ve askeri birlik sağlamıştır. Böylece ortaya demokrasi, insan hakları ve azınlık haklan yaranna yeni bir hak-müdahale hakkı çıkmış oluyordu.

Son yıllarda uluslararası boyutta, gerçekleştirilen önemli toplantılardan birisi de Avrupa Konsey'inin kuruluşundan beri ilk defa Viyana'da 9 Ekim 1993 tarihinde yapüğı Zirve 'dir. Bu toplantıda Avrupa'nın bölünmüşlüğünün sona ermesi ve bu kıtada barışı güçlendirme ve istikrarı sağlama için çalışmak gerekliliği vurgulanmıştir. Bu amacı korumak için," toprak ihtirasları, saldırtan milliyetçilik duygularının yeniden doğuşu, etki altına alınacak bölgeler yaratma kargaşası, hoşgörüsüzlük ve ya totoliter ideolojilere" , hiçbir surette yer verilmeyeceği fikri benimsenmiştir.

1993 yılında yapılan Maastricht Andlaşması ise yüzyıllık Birleşik Avrupa rüyasını resmileştiren belge olmuştur. Maastricht'in Avrupa Topluluğu'na getirdiği yeni boyut ise: Maastricht Andlaşması ile Topluluk , artık sadece bir ekonomik blok değil, ortak pazar ve parasal birliğin yamsıra, içişlerinde koodinasyon, güvenlik ve dış politikada işbirliği idi.

Genel olarak değerlendirildiğinde ülkeler tek başlarına koruyamadıkları çok yönlü çıkarlarım işbirliği - uzlaşma ortamı içinde çözmeye çalışmışlardır. Ancak bütün bu örgütlenmelerde dikkati çeken uzlaşmaya davet eden kurucu ülkelerin çekirdek karar odakları oluşturarak diğer ülkelere karşı güvensizlik ya da yetersiz görme davranışını açık ya da gizli ortaya koymalarıdır. Yine ülkeler ideolojik farklılıklardan kaynaklanan nedenlerle karşı kutuplar oluşturma gayretine girmişlerdir. Kutuplaşma yada

bloklaşmanın sonucunda Hiç Değişmeyen olgu ise bütün iyi niyetlere rağmen organizasyonların çatışmaları engellememektedir. Bununla birlikte,son yıllarda gözlemlenen gelişmeci, pozitif ve barışçı gelişmeler bu kısır döngüyü ortadan kaldıracak bir yapı göstermektedir. Buna göre 21.yüzyılm bir ilerleme ve işbirliği çağı mı olacağı sorulabilir.

ÇOK ULUSLU BİR DÜNYAYA DOĞRU

Uluslararası süreçleri açıklamada ve betimlemede (taxonomy) anahtar sözcük olan "globalleşme" günümüz dünya düzeninde oluşturulmaya çalışılan "uzlaşmacı ortamı yaratması beklenilen" "New World Order" kavramında anlamını bulmaktadır. "New World Order" ise günümüz koşullarında hala bir varsayım olarak görülebilir.

Bugün dünya düzeninde yeni bir yapılanma sözkonusudur. Yeniden yapılanmaya çalışan yeni dünya düzeni olarak düşünülen "Globalleşme" süreci , üstlendiği fonksiyonlar gereği hem ekonomik hem siyasi bir içerik taşımaktadır. Bu modelde belirlenen hedeflere ulaşılmasında Bu sistemin çalıştırılması ulusal(içsel)aktörler kadar uluslararan(dışsal) aktörlerin de uzlaştığı bir ortamı gereklidir.

Globalleşme süreci genelde, uluslararası ilişkilerde her zaman var olan ve çeşitli nedenlerle ortaya çıkan çatışmaların, gerginliklerin, çelişkilerin ve bunalımların giderilebileceği bir "model" olarak düşünülmektedir. Oysa "Globalleşmeyi" sorunları tamamen ortadan kaldırarak tamamen "sıfır" düzeyine getiren bir sistem olarakdüşünemeyiz. Bu insanın doğasına aykırı veya ütopik bir yaklaşımdır. Ancak Globalleşme içinde iyi niyet temelinde "uzlaşma"ya davet etme ve sağlanmasında etkili faktörlerin kullanılmasından söz edilebilir.Bu bağlamda ulusüstü hedef ve ilkelerin belirlenmesi ve uygulanmasının sağlanması önem taşımaktadır. Bu noktada keyfiliği önleyen bir yaptırım gereği vardır.

Yeniden yapılanma veya globalleşme sürecinde, dünya düzeninde geniş çaplı bütünleşme (entegration) hareketleri de ortaya çıkmaktadır. Bu hareketlerdeki hızlılık Global düzendeki dünyanın tek bir ekonomik birim olma hedefini ortadan kaldırmamaktadır. Günümüz Global düzenin doğası gereği, dünyanın tek bir ekonomik birim olarak algılanması, global düzen anlayışıyla ters düşmemektedir.

Uygarlık medeniyet değerleri (evrensel normlar: ilke, değer, inançlar bütünü) açısmdan, piramitin tepesine doğru değer ilkelerin azalması buna karşılık evrensel değerlerin önem kazanması gerekir. Bunun nedeni de, Dünya üzerindeki çeşitli uluslar ve bunların sahip oldukları kültürel ve sosyal değerlerin tümünün ulusüstüne taşınamamasıdır. Olması gereken insan hakları (çevre, barınma, çalışma...) gibi müşterek değerlerin standartlaşarak ortak sahiplenilmesidir. Nedeni ise, tepeye bütün değerlerin alınması, farklılıkların getireceği itirazları ve katılımı azaltan bir olgu yaratacaktır.Bu da globalleşmeden beklenen ve uzlaşmaya götüren hedeflerin başarısını azaltacak bir tercihtir. Oysa değerler tabanda çeşitli olabilir. Bu da bölgesel özellik olarak herkes için kabul edilebilir bir yapıdır.

Ulus devlette varolan merkezi devletin gücü ve bürokrasi sorgulanmaktadır. 21.yüzyıl demokrasilerinde, piyasa karar mekanizmalarının üzerinde çoğu zaman müdahaleci rol oynayan politik-yönetsel karar alanlarının daralarak ulus devletin işlevleri yeniden gözden geçirilecektir. Bu bağlamda yetkilerin bir kısmı bugün var olan ve yeni kurulmakta olan veya kurulması düşünülen uluslararası örgütlere bırakılacak, bir kısmı ise günün getireceği yerel yönetim birimlerine terk edilecektir. Her iki gelişme de demokrasinin yaygınlaştırılması ve katılımcı demokrasinin desteklediği uygulanabilir somut kurumlar ve kuralları gerektirmektedir.

Globalleşme mantığı ile bugünkü anlamı içinde temsili demokrasiyi bağdaştırmak çok kolay değildir. Günümüzde demokrasi ile idare edilen ülkelerde gerek yerel gerekse merkezi düzeyde demokratik anlamda temsil sorunları bulunmaktadır. Bu olgu ise globalleşme sürecinde önemli bir engel durumundadır. Aslında temsil sorunlarının demokratik ölçülerde giderilememesi, ulus devletlerin giderek çözülmeye başlamasına yol açmaktadır. Bu değişim de 21.yüzyılın ulus devlet sonrası yüzyılı olacağı varsayımını güçlendirmektedir.

Buradaki tartışma konusu, çok uluslu bir dünya düzeninin yeni bir dünya düzenini yaratıp yaratmadığıdır. Böyle bir düzende, ulus devlet paradigması yerini ulus-larüstü bir yapılanmaya mı bırakacaktır.Bu durumda şu sorular akla gelebilir:
— Kapitalizm "decentralization" sürecini kullanarak mı güçlenmektedir?
— Emparyalizm, globalleşmeyi kullanarak mı yeni bir yapılanma aramaktadır?

- Globalleşme ile uluslararası barış ve işbirliğinin yaşandığı bir dünyaya ulaşılabilecek midir ?

Yukarıda sorulan sorulardan Emperyalizme ait olanlar ideolojik gelebilir. Ancak bu uluslararası tarih sahnesinde önemli belirleyiciliği olan ve eski sömürgeci imparatorlukların yerine modern çağa(20.yüzyıla) bazı gelişmiş sanayi devletlerince taşman bir yayılmacı ideolojidir. Acaba Emperyalizmin yerini 21. yüzyılda Globalleşme mi alacaktır. Bu soruyu iki yönde değerlendirmek gerekir. Emperyalizm; siyasi yönü ağır basan ve bu amaçla ekonomik faktörlerin ağırlıklı kullanıldığı bir süreç olmuştur. Globalleşme ise; tarih boyunca özellikle ekonomik bir araç olarak kullanılan emperyalizmin , bugün daha öne çıkarak ekonomik anlamda yayılmacı bir sürece dönüşmesidir.

Bu değişimde göze çarpan önemli bir nokta da, Globalleşme sürecinin ideolojik anlamda emparyalizmin yerini mi aldığı hususudur ?. Bu soruya yalnızca ideolojik açıdan bakıldığında olumlu bir yanıt vermek mümkün görünmektedir. Ancak bugün dünyayı Doğu ve Batı toplumu olarak ayırmak başta açıkladığımız 21.yüzyılda veya modern anlamda kullanılan "Batıcılık" kavramına ters düşmektedir. Ayrıç a dünyadaki ekonomik ve siyasi güç merkezlerinin eski düzene pek uygun geliştiği de söylenemez.

Doğu Blokunun çöküşünden sonra (1989) dünyaya hakim olan "kalkınma-gelişme paradigması" piyasa ekonomisine dayalı liberal bir ekonomik ve siyasi bir sistemdir. Buradan hareketle 21. yüzyıl globalleşme süreci siyasi düzeyde: libaralizm, ekonomik düzeyde ise: piyasa ekonomisi olarak ortaya çıkacaktır. Ulus devletteki merkezi ve bürokratik yapıların yemden yapılanması ve sözkonusu global order'a uygun hale getirilmesi ise bu süreçte yer alacak devletler için kaçınılmaz olmaktadır.

Bu aşamada, ulusların global düzene uyum gösterme çabalan geleneksel, muhafazakar ve etnik kimliklerin değişmeme ve bu düşünülen global sisteme engegre olmama gibi isteksizlikleriyle engellenebilir. Global düzen'in getireceği uluslarüstü yapılanmalar, farklı kimlik ve kültürlerin ulus devlette sindirilememesi ve "dünya insanı", "dünya kültürü" gibi soyut kavramların zor benimsenme nitelikleri ve

hatta çok gerçekçi görülmemesi uluslararası çelişkileri, çatışmaları hatta kaba kuvveti ortadan kaldırabilecek midir. Bu durumda;
-Toplumlararasındaki güç ilişkileri
-yeryüzündeki kapasitelerin dağılımı ve eşitsizliklerin giderilmesi konusunda yeni analizlere ihtiyaç var görünmektedir.

Burada sözünü etmeden geçemeyeceğimiz diğer önemli bir nokta da, globalleşme süreci ile uluslararası düzeyde ulus devletlerin değil fakat, toplumlararası ilişkilerin yapısal özelliklerinin önemim koruduğu hatta öne çıktığıdır.Başka bir ifadeyle yerel özerkliklerin korunması gerekliliği bu nedenle tartışmasızlığa dönüşmektedir.

Yukarıda bahsedilen noktalar değerlendirildiğinde, globalleşme süreci, kapitalizmin yeni bir versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ise ekonomik ve siyasi anlamda "yeni liberalizm"! öne çıkartmaktadır. Ancak 20.yüzyılın sonlarında henüz eksik yanlan olan yeni liberalizmin devleti (tüm sakıncalarına karşın) maddi ve manevi anlamda devreden çıkartmadığı da bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.Ayrıca "yeni liberalizm" klasik demokrasiye yorumları itibariyle bir yeni katkı getirmemiştir. Mevcut demokrasi anlayışı "yeni liberalleşme" ve "global düzenle" nasıl uyumlaştınlacaktır.

ULUS DEVLETİN SONU MU ? (Ulus Devlet Krizde mi)

Kapitalist ekonominin yasalarının günümüz dünyasına hakim olması, kapitalizmin ulusal sınırların dışına taşarak dünyasallaşmasını ortaya çıkarmaktadır. Globalleşme dediğimiz bu süreç uluslararası ilişkilerden çok, uluslarüstü ilişkileri şekillendirmektedir. Uluslararasılıktan uzaklaşılması, diğer bir deyişle karşılıklı devletlerarası ilişkilerin yerini çok uluslu ilişkilerin alması, ulus devletin klasik özelliğim sarsmaktadır. Başka bir ifadeyle, ulus devletler 1990'lann başından itibaren alışılagelen ideolojik ve politik rollerinden sıyrılmaya ve yeni bir iktisadi işbölümü içinde yerlerini almaya başlamışlardır.

Ulus ; "kendine özgü örf ve hukuk sistemi, kendine özgü üretim biçimi ve sanatı olan , ortak kültüre dayalı bir toplum"[7] olarak tanımlanırsa "global order"ın getirdiği

[7] Süleyman Akdemir, Devletin Unsurları ve Kuvvetler Dengesi,İstanbul,1991, s.173,

değişimlere "kültür faktöründen dolayı" uyum sağlayabilir. Ulus tanımında ırk faktörünü öne çıkarıp, kültür faktörü ikinci plana atıldığında globalleşme ile ilgili sorunlar çıkabilir. Başka bir ifadeyle ulus devleti açıklamaya çalışan yaklaşımlar veya uygulamalarda kullanılan ırkçı-milliyetçi öğeler tasarlanan Global düzenle çatışma içinde olacaktır. Burada ayrıca ulus devlete özgü düşünülen egemenlik hakkının kullanımı konusu önem kazanmaktadır. Egemenliğin kullanımına ilişkin düşünsel süreç incelendiğinde ulus-devletin sınırsız bir egemenlik hakkının olamayacağı görülmektedir.

17. ve 18.yüzyıllarda, devletin sahip olduğu ve kendisini öteki örgütlenmiş topluluklardan ayıran gücün hiçbir denetime tabi olmayan kesin buyruklar verme gücü biçiminde, bir egemenlik yetkisi olduğu düşünülmüştür. Jean Bodin, ilk defa meşhur “Politika Bilimi” kitabında (De la Republique,1577) egemenlik kavramını açıklarken tamamen yönetime ait sürekli bir güç tanımı kullanmıştır. Bununla beraber Bodin tarafından formule edilen egemenlik, limitsiz değildi, yasalarla kendi kendini sınırlamaktaydı, ancak diğer yazarlarca sınırsız güç anlamı yaratıldı[8]. Aslında devletin üstünde hiçbir otoritenin bulunmaması, devletlerin uyması gereken herhangi bir kurallar bütününün de söz konusu olmayacağı anlamına gelir. Oysa, toplumsa ve tarihsel gereklilikler, önce Avrupa’da 1648 Wesphalia anlaşmalarıyla devletlerarasında yerleşmeye başlayan bir ortak düzenin, uluslar arası hukuk düzeninin doğmasını zorunlu kılmıştır[9] Her iki ülke sınırlar.sınırları içinde kendi egemenlik hakkına sahiptir. Netice olarak uluslar arası ilişkiler gerekli hale gelmektedir. Aksi takdirde karışıklığa(kaos) düşülür ki; bu ülkenin çok şey hatta belki de kendi egemenliğini bile kaybetmesi sonucunu yaratabilir.[10]

Aslında bu değişimin altında yatan gerçek ise, sermayenin akışkanlığında ortaya çıkan değişmelerdir. Bu değişiklikler ulus devletlerin işlevlerini de değiştirmiş veya buna zorlamıştır. Zira, yakın tarihte yaşanılan en önemli gelişmelerden birisi, " üretimin uluslararasılaşması"dır. Diğer bir ifadeyle " kapitalizmin globalleşmesi" dir. Sermayenin artan hareketliliği, üretim, araştırma, geliştirme, tasanm, pazarlama,

---

[8] bkz. Oppenheim. L.(Lauterpach.H);International Law, A .Treatise, 1961, supra note l, p.20 , aktaran, Aslan Gündüz "Eroding Concept of Hational Sovereigny: The Turk-ish example"Marmara Journal of European Studies, Volume,1.1991, p.100.
[9] Hüseyin Pazarcı; Uluslararası Hukuk Dersleri, İkinci Kitap, 3. Baskı, Ankara, 1993,. S.18-19
[10] Aslan Gündüz, s. 100-101

yönetim gibi çeşitli düzeylerin farklı mekânlara dağılmasına yolaçmışur. Bu ise, eskinin kapalı ulus devletlerini " global entegrasyona açık bir ulus-devlet" haline gelmesine neden olabilecek bir güçtür.

1970'li yıllarda başlayan ve Keynesyen ekonominin yıkılışının getirdiği sonuç; ulus devletlerin yeniden dağıtım ve planlama gibi fonksiyonlarının zayıflamasıdır. Savaş sonrası dönemde hakim olan Keynesyen çözümlerin 1970'li yılların ekonomik sorunlarını gideremememesi, "stagflation" gibi bir ekonomik sorunun ortaya çıkması özellikle güçlü ekonomileri sarsmıştır. Oysa, dünyanın sanayileşmiş ülkeleri, savaş sonrası dönemde hızlı ekonomik büyüme ve düşük enflasyonla karekterize edilebilir. (*) 1970'lere gelince A.B.D., komünist blok dışındaki ülkelerin adeta bankerliğini yapıyordu. Ancak 1970'li yıllarda görülen petrol fiyatlarındaki ani artış A.B.D. ekonomisini etkilediği gibi, uluslararası finansal sistemin çökmesine yol açmıştı.Ticaret dengelerinde ortaya çıkan büyük açıklar , 1974-1975 yıllarında önceki yıllarda zaman zaman görülen gerilemelerden (recession) daha farklıydı. Çünkü:
-Global dengeye ulaşma süreci uzayacak gibiydi,
- Bu dönemdeki ekonomik gerilemeler enflasyonun baskısını artırır seyirdeydi,
- Benzer sorunlar, eş zamanlı olarak birçok sanayileşmiş ülkede ortaya çıkıyordu,
- Enerji, gıda ve diğer temel maddelerde yüksek oranlarda fiyat artışları meydana geliyordu

Sanayileşmiş ülkelerin, karşılaştıkları 1970'li yılların ekonomik istikrarsızlıkları 19801i yıllardan itibaren iyileşmeye başlamıştır.Bu yıllar, dünya ekonomisinde ve ticeretinde büyüme ve ticaret hacmi olarak olumlu bir konjonktür başlatmıştır. Ayrıca, bu dönemde neo-liberalizmin yeniden güçlenmesi, ulus devletlerin güç ve yetkilerinin ve sınırlarının yemden tartışılmasını gündeme getirmiştir.Dünyanın tek bir ekonomik bütün, ekonomik pazar haline getirilme isteği, bu süreçte yer alan aktörlerin ve çok büyük finansal ve teknolojik imkanlara sahip çokuluslu şirketlerin, yayılmasını kolaylaştırmıştır. Çok uluslu şirketler, çağdaş kapitalizmin "Grup dinamiği"ni oluşturarak globalleşmenin endojen(iç) faktörü olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Globelleşme süreci, uluslararası boyutta yeni önemli gelişmelere sahne olmuştur. Bunlar özellikle;

-mal ticaretinin ve finans sektörünün serbestleşmesi
-doğrudan yabancı yatırımlarının uluslararası şirketler kanalıyla yaygınlaşması
-bölgesel anlaşmalanndaki gelişmelerdir.

Sermayenin uluslararasılaşması diğer deyişle çok uluslu şirketlerin 1970'lerden itibaren genel ekonomik konjonktüre parelel büyük güç kazanması[11] ve dünyanın iktisadi yetenekleri 1990'lı yılların global düzenini oluşturmuştur. Henüz tam oluşmamış bu düzen sanayileşmekte olan ülkelerin sermaye, işgücü ve pazar imkanlarını yukarıda bahsedilen çok uluslu şirketlere sunmalarına yol açmıştır. Bu ise, üretimi coğrafi olmaktan çıkarmış ve uluslararası sermayenin bu ülkelerdeki emek ve karar mekanizmaları üzerinde etki ve kontrollerinin oluşmasına veya artmasına neden olmuştur.

Ulusal devletler, global order'a uyum sağlamak için uluslararası sermayeyi engelleyici olmama yönünde değişim sürecine girmişlerdir. Çünkü böyle bir yapıda ulusal sınırlar önemli olmadığı gibi ulusal egemenlikten doğan haklar da giderek ortadan kalkacaktır. Şüphesiz ulus devletler yenidünya düzenine uygun olarak varlıklarını sürdüreceklerdir. Çünkü globalizmin öngörüsü olan tek dünya pazarı veya dünya ekonomik bütünleşmesi, ulusal çıkarlardan ve örgütlenmelerden arınmış ulusdevlet modelini teoride kabul etmiş olsa da pratikte böyle olamıyacağı açıktır.

Kısaca, ulus-devlet zayıflamarmştır. Yalnızca yenidünya koşullarına uyum sürecine girmiştir. Bu ise, hakim ancak engelleyici değil, yönlendirici işlevleri yüklenen bir ulus devlet modelini ortaya çıkarmaktadır. Yine ilave etmek gerekir ki, Globalleşme ile ulus-devletin devlet dışı birimlere açık hale gelmesi ulus devleti zayıflatmaktadır. Aksine iki kutuplu güç dengesine dayanan(ABD-SSCB) düzeninin ortadan kalması gerek Avrupa -Balkanlar ve gerekse Kafkasya'daki etnik ayrılıklara dayalı milliyetçi akımların güçlendirmiştir. Bir yandan bu bölgelerde yeni ulus - devletleri oluşurken, diğer taraftan ulus-devleüer arasındaki ilişkiler tarihin her döneminde olduğu gibi "güç" faktörüne göre belirginlik kazanmaktadır.

[11] Çok uluslu şirketlerin %55'i A.B.D., %11'i Japonya, %9.4'ü İngiltere, %7'si Almanya kökenli ve desteklidir.

Uluslararası sistem açısından ise yine bu sistemin temelini oluşturan güçlü ülkelerin etkinliği göze çarpmaktadır. Tarih boyunca coğrafi alanı, nüfus büyüme oranı, kalkınma hızı ile ekonomik ve siyasi rejimleri birbirlerinden çok farklı ülkeler birçok uyumsuzluk sorunlarını yaşamışlardır. Bu bazen sıcak çatışmalara bazen de soğuk savaşlara ve kimi zaman da işbirliğine yol açmıştır.

20.yüzyıl hakim güçleri incelendiğinde, II.Dünya Savaşından sonra A.B.D. ve SSCB daha çok askeri ve siyasi alanda buna karşılık, Batı Avrupa ülkeleri ile Kuzey Amerika ülkeleri sanayi yönüyle ön planda olmuştur. Günümüzde ise dünyanın ekonomik güçlerinin, değişik üretim merkezlerinde yoğunlaşması yolunda bir eğilim vardır.

21. yüzyılın hemen öncesinde dünya düzeni, bölgesel ve bloklara dayalı bir global düzen olarak ortaya çıkma telaşındadır. Dünyada gözlenen bölgeselleşme ve bloklaşma eğilimleri, gerçekte uluslararası ticaretin ülkeler arasında serbestleşmesinde önemli gelişmelerdir. Bu gelişmeler, globalleşme sürecine karşı bir tehdit unsuru olarak da düşünülebilir. Zira, yeni korumacılık ve bloklaşma hareketleri globalleşme önünde duran iki önemli engel durumundadır. Eğer böyleyse dünya ticareti globalleşme sürecinde olması gerekenin aksine, daha az liberal ve ticaret bloklarına dönüşmüş bir hale mi gelecektir.

Ulusal devletlerin daha büyük birliklerde bütünleşmesi gibi bir eğilimin 21.yüzyıla girerken bölgeselleşmeye damgasını vurduğu bir gerçektir. Çünkü uluslararası entegrasyon hareketleri tarihsel olarak belirlenmiş ulus devletlerin aşılması yönünde ekonomik bütünleşmenin yanında, hangi mekanizmaların işletilerek ideoloji ve kültürlerin de bütünleşebileceği mesajını vermektedir. Bu konudaki en iyi örnek, Avrupa Birliği'dir. Bunun yanında öncelikle ekonomik çıkarların uzlaşmasına yönelik olarak kurulan diğer bölge entegrasyonlarından da söz edilebilir. Buna örnek olarak; Amerika, Meksika ve Kanada arasında kurulan (NAFTA),Pasifik Havzasında; Kore(Güney-Kuzey), Japonya, Çin, Hong Kong, Tayvan ve Singapur'dan oluşan

(APEC) ve Güneydoğu Asya Uluslarını örgütleyenen Endonezya, Malezya, Filipinler, Taylan, Brunei ve Singapur'un üyeliğinde kurulan (ASEAN) verilebilir.

Bu açıdan bakıldığında, eskinin kuzey-güney çelişkisi bugün coğrafi olmaktan çıkmış ve ekonomik bir boyut kazanmıştır. Ekonomik bloklaşma ise, Kuzey Amerika, Asya-Pasifik ve Avrupa üçgeninde ortaya çıkmaktadır. Her bir alanın odağı ise A.B.D. Almanya ve Japonya'dır. 21.yüzyılda potansiyel önder ülkeler; A.B.D., Japonya, Çin, Almanya, Rusya, Hindistan (demografik özellikleri gereği)olarak düşünülebilir.

Çok uluslu dünyada bu sayılan bölgesel entegrasyonlar global denge için, uluslararası topluluğa uygun bir hukukun geçerliliğini bir türlü sağlayamamışlardır. Bunun en önemli nedeni ise Global düzeni sağlayacak güçlerin ,bu düzeni olumsuz etkileyecek veya büyük maliyetler yükleyecek bölgeleri dışlama çabasıdır.Bu politik tercih ise daha çok artık dünya ekonomisini yönlendiren güçlerin, dünyanın gelişmemiş ve siyasi istikrarsızlık içinde bulunan bölgeleri taşımak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Yeni düzenin güçleri kendilerini merkezde yeniden üretebilecek bir eğilim içerisindedirler. Bunun uygulanması ise, bölgesel örgütlenmeler ve blok-laşmalar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bugün Batı ülkeleri ulus devleti aşan yapılanmalar içinde "ulus-devlet " yerine "ulus-üstü" yetkilere sahip bölgesel örgütleri tercih etmektedirler. Bunun önemli bir nedeni ise dünyada bu sisteme eklemlenebilir bölgelerin ortaya çıkarılarak ulus-üstü düzeyde global düzenin sağlanmasıdır.

Uluslararası ortaya çıkan farklı boyutlardaki sorunlara çözüm üretmek vb amaçlarla kurulan ancak üye devletlerin kendi başlarına özgün iradelerinin olmadığı uluslararası örgütlerin ise "merkez karar güçlerince" yönlendirildiği pek çok olayda görülen bir gerçektir. Uluslarüstü kuruluşların bugünkü statüleri itibariyle demokratik olmayan yapılan ile oluşturulmaya çalışılan Global düzenin gerekleri birbiriyle tutarlı değildir.Bu bağlamda ulus-devleti olduğu kadar uluslarüstü statüye sahip kuruluşların da global order'a hazırlanması gereklilik olarak görülmektedir.

21.yüzyılda ulusal çıkarlara dayalı gücün giderek belirginleşmesi ve uluslararası kuruluşların özellikle Birleşmiş Milletler, NATO gibi bir örgütlenmelerin amaçlarını gerçekleştirmede etkinsizleşmesinde bugünkü statüleri önemli paya sahip görülmektedir. Başka bir ifadeyle güçlü ulus-devletlerin güçleri oranında teşkilat

içinde etkin olması, uluslararası örgütlerin yapılanmn yeniden gözden geçirilmesini ve değişen ihtiyaçlara cevap verecek çözümlerin üretilmesi gereküliğini ortaya koymaktadır.

Globalleşme sürecinde klasik devletin, "devletüstü" yetkilere sahip global veya bölgesel boyuttaki örgütlenmelerle yeniden yapılanma sürecine girmesiyle "ulus" kavramının da gelecek yüzyılda yerini etnik, kültürel ya da çıkar birliğine dayalı "yerelrik" kavramına terketmesi beklenmektedir. Buna karşılık bugün dünyanın bazı bölgelerinde bu varsayımı zayıflatan öğeler mevcuttur. Özellikle Sovyetler Birliğinin dağılışından sonra, gerek Kafkaslarda, gerekse Balkanlar ve bazı Doğu Avrupa ülkelerinde milliyetçi -etnik kökenli akımlar tekrar canlanmakta ve dünya barış ve güvenliğinin devamlılığı ve demokrasinin etkinliği tehlikeye girmektedir. Uluslararası toplum bugünkü haliyle 20.yüzyıl başlarına mı dönmektedir.

20.yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve I.Dünya Savaşı koşullarını hatırlatan bir ortamı sağlayan değişimler 21.yüzyılda yeni bir Dünya savaşının habercisi olabilir mi?

21.yüzyıl dünyası, eskinin koşullarından farklı bir dünyada ulus ve etnik kimliklerin çatışmalarına dayanan yeni bir dünya savaşını mümkün kılmayacaktır. Çünkü, 21.yüzyıla hâkim olacak bilgi çağının getirdiği iletişim ve enformasyon teknolojisinin büyüklüğü ve uluslararası örgütlerin özellikle Birleşmiş Milletlerin, NATO'nun uluslararası işbirliğini sağlamaya yönelik çabaları böyle bir savaşa izin vermeyecektir. Siyasi demokratikleşmenin varlığı, Avrupa Güvenliği ve İşbirliği gibi organizasyonlar yardımıyla böyle bir tehlike bertaraf edebilecektir.

Bu sonucu hazırlayan nedenler bize göre başlıca iki kısımda incelenebilir. İlki örgütlerin yapısından kaynaklananlardır. İkincisi de örgütün dışındaki dünyanın yapısıdır. Bu yapıyı da daha çok ideoloji biçimlendirmektedir. Bu noktada örgütlerin özelliklerini gözden geçirmek yerinde olacaktır. Örgütlerden bahsetmenin nedeni, yeni dünya düzeninin sorumluluğunun uluslararası örgütlere yüklenmesidir.

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE ÖZELLİKLERİ

İkinci Dünya Savaşından sonra hemen hemen bütün uluslar uluslararası mübadeleye katılmıştır. Bunun sonucu olarak her ülke için dünya ekonomisine entegrasyon asıl

amaç olarak ortaya çıkmıştır. Böylece insanların ,mallarm, fikirlerin hatta hayallerin giderek bütünleştiği, "globalleştiği" bir dünyaya ulaşma özlemlerinin temelleri atılmıştir.Bu değişmeler tüm ulusların zorunlu bir dayanışma içine girmeleri ile toplumların yaşantısının uluslarüstü boyutlar içinde düşünülmesi zorunlu hale gelmiştir.

Bir zamanlar kişisel özgürlükleri ve mutlulukları artıran ulusçuluk, bugün yeni koşullara uyulmasını zorlaştırmakta, hatta engellemektedir. Bir zamanlar toplum yaşantısının en büyük "itici gücü" durumundaki ulusçuluk, bugün bir ayakbağı görünümündedir. Günümüzde, siyasal ulusçuluk insan yaşantısının gereksinmelerine ters düşmeye başlamıştır. Şimdi arak kişisel özgürlüklerin, "uluslar-üstü" düzeyde ele alınması, korunması ve örgütlenmesi gerektiği[12]düşünülmektedir.

Devletlerin uluslararası alanda ortak sorunlarını çözmek için örgütlenme yoluna gitmeleri, uluslararası kuruluşların doğmasına neden olmuştur.Bugün uluslararası kuruluşlar birçok bakımlardan ulusal devletlerden çok daha zayıf olmakla birlikte, kendilerine sağlanan olanaklar ve tanınan yetkilerle karşılaştırıldığında, önemli işler başararak varlıklarım güçlendiren çalışmalar yapmaktadırlar.

Uluslararası siyasal örgütlenme ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında başlamışür.Bu dönemden itibaren özellikle yirminci yüzyılın başında uluslararası yaşantıyı etkileyen iki önemli gelişme meydana gelmiştir: Birincisi, uluslararası dayanışmanın, özellikle ekonomik dayanışmanın devletlerinin varlıklarını sürdürebilmeleri için zorunlu bir hal alması, ikincisi savaşların niteliklerinin değişmesi ve barışa yönelik çalışmalardır.Aşağıda uluslararası örgütler bir fikir vermek üzere açıklanmaktadır:

[12] Mehmet Gönlübol(1993);Uluslararası Politika, Dördüncü Baskı,Ankara,s.353

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE SINIFLANDIRILMASI

Uluslararası örgüt kavramı; uluslararası düzeyde faaliyet gösteren , ticari amaç taşımayan , birden çok devleti ilgilendiren fakat devlet özelliği taşımayan her türlü birleşmeyi ifade etmektedir. Söz konusu örgütleri statüleri ile ilişkilerini düzenleyen hukuki normlar açısından aynmlaşürabiliriz[13]

Statüleri İtibariyle Örgütler, I)Hükümetlerarası(international, inter -governmental organization) ve 2) Hükümetlerdışı (international non-governmental organization) uluslararası örgütler olarak ayrılmaktadır.

1)Hükümetlerarası Uluslararası Örgütler (international, inter -governmental organization); Devletlerarasında oluşturulan ancak kendilerini oluşturan devletlerden ayrı ve sürekli bir iradeye sahip olan ve devlet niteliği taşımayan birleşmelerdir. (*)

2) Hükümetlerdışı Uluslararası Örgütler (international non-governmental organization) ;Değişik uyruktan özel ya da kamu kişilerinin birleşmesi sonucu oluşan hiçbir devletlerarası antlaşma konusunu oluşturmayan ve uluslararası düzeyde faaliyetler gösteren örgütlenmelerdir. Bu tip örgütlenmeler daha çok uluslararası nitelikteki derneklerdir.

Uluslararası Örgütlerin özellikleri kısaca incelendiğinde;

*uluslararası örgütlerin üzerinde ne tam yetkili olduğu bir ülkesi ne de kendisine uyrukluk bağı ile bağlı bir insan topluluğu vardır.

*"imperium" denilen buyruk verme ve bunlara uymayanları uymaya zorlama yetkilerine sahip değildirler,

*devletlerin doğuşundan değişik olarak bir uluslararası örgütün doğması ancak üye devletlerin bu yönde kesin bir irade açıklamaları ile gerçekleşmektedir.

---

[13] Bkz. .Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri ,ikinci kitap,üçüncü baskı,Ankara,1993, s.111-113;

(*) uluslararası hukukta kısaca uluslararası örgüt denildiğinde ve başka bir sıfat eklenmediğinde yalnızca bu hükümetlerarası uluslararası örgütlenmeler anlaşılmaktadır.

* herbir örgüte göre değişen işlevsel bir kişilikleri vardır.

Uluslararası örgütleri değişik ölçütlere göre sınıflandırmak mümkündür, i) evrensel ya da bölgesel olma, ii) genel kapsamlı ya da belirli bir konuyla ilgili olma, iii)eşgüdüm(koordinasyon) sağlayıcı ya da ulusüstü nitelikte olma,

Bu ayrını, mevcut uluslararası kuruluşlar açısından aşağıda gösterilmiştir.

a)Evrensel Uluslararası Örgütler(universal International organizations);coğrafi bakımdan herhangi bir sınırlandırmaya bağlı tutulmayan, bütün devletlerin üyeliğine açık uluslararası örgütlerdir.Birleşmiş Milletler(UN,United Nations),Dünya Posta Birliği (UPU,Universal Postal Union).

*Bölgesel Uluslararası Örgütler(regional international organizations); yalnızca bölge devletlerinin üyeliğine açık uluslararası örgütlerdir. Avrupa Konseyi (1945, European Council), Afrika Birliği Örgütü(O.A.U.,Organization of African Unity)

b)Genel veya Siyasi Uluslararası Örgütler (General international Organizations); Ya amaçları bakımından herhangi bir sınırlamaya bağlı tutulmayan, ya da uluslararası barışın sağlanması gibi, çok geniş amaçları olan örgütlerdir.Birleşmiş Milletier(United Nations), ve Avrupa Konseyi (1945, European Council) gibi.

*Uzmanlaşmış ya da Teknik Uluslararası Örgütler (Specialized international Organizations); Bunlar, belirli bir alanda faaliyet göstermek amacıyla kurulmuş uluslararası örgütlerdir. Faaliyet gösterecekleri alanlara göre bu örgütleri de bir alt sınıflandırmaya bağlamak olanağı vardır. i)ekonomik ve ticari (Gümrük ve Ticaret Genel Antlaşması G.A.T.T,General Agreement on Tariffs and Trade); Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECC(1948)/OECD(1960), Organization of Economic Cooperation and De-velopment); ii)askeri(Avrupa'daki askeri, siyasal örgütlerin başlıcası Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü (NATO(1949), North Atlantic Treaty Organization); Batı Avrupa Birliği (WEU(1954),The Western European Union) ve şimdi dağılan(dis-olved)Warşow Paktı gibi(Warşow Pact).iii) kültürel bilimsel (UNESCO,United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization),;iv) teknik hizmetler ;Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITUJnternational Telecommunication Un-ipn),Dünya Posta Birliği (UPU,Universal Postal Union;v)

sağlık :Dünya Sağlık Örgütü(WHO,World Health Organization); vı) Çalışma: Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, international Labor Organization)

c)Ulusüstü Nitelikli Örgütler(supra- national organisations):(Avrupa Birliği ,European Union); Devletlerarasında sadece eşgüdümü sağlayan uluslararası örgütler(OECD) ile ulusüstü nitelikli örgütler(supra-national organisations): (EU)arasındaki temel fark ulus-üstü örgütlerde devletlerin birtakım yetkilerinin bu örgüte devredilmiş olmasıdır.

Yukarıdaki klasik sınıflandırma aşağıda özetlenmiştir.

Birleşmiş Milletler: evrensel, uluslararası, genel-siyasi **NATO:** uluslararası, bölgesel, **askeri,** genel-siyasi, **Avrupa Konseyi:** uluslararası, bölgesel, genel -siyasi **Avrupa Topluluğu:** uluslarüstü, **ekonomik,** genel-siyasi ;
Diğer Dünya Bankası, OECD vb kuruluşlar, uluslararası yardımcı hizmet kuruluşlarıdır.

Genel olarak değerlendirildiğinde İkinci Dünya savaşından bu yana büyük bir "patlama" gösteren uluslararası kuruluşlar, dünyanın giderek karmaşıklaşan yapısı içinde, devletlerin kendi ülkeleri içinde aldıkları tedbirlere rağmen vatandaşlarına götüremedikleri sağlık, ekonomik, sosyal ve çevre yönlü bazı hizmetleri gerçekleştirmektedirler. Bu açıdan bakıldığında uluslararası kuruluşlar, çok devletli bir dünya yapısının ortaya çıkardığı bir sistem durumundadır. Ayrıca, devletlerarasındaki ilişkilere yeni yöntemler getirmekte, devletlerin politikalarını ahenkleştirecek kurumlar ve görüşme zemini sağlamaktadırlar.

Öte yandan bu kuruluşlar çok devletli bir dünya düzeni yerine insanlığın yüzyıllardan beri düşünü kurduğu bir uluslararası topluluğun kurulması yönünde atılmış bir adım görünümündedir. Bu yönüyle de ortak sorunları çözmek kadar daha iyi bir dünya sistemi kurulmasını sağlayan araç olmaktadır. Bu bağlamda amaçları açısından değerlendirildiğinde uluslararası kuruluşlar ikili bir nitelik taşımaktadır. Uluslararası kuruluşlar özellikle ekonomik, teknik ve yönetim konularında başarılı olduklarını kanıtlamışlar hatta zaman içinde, bazılarının bulunmadığı bir dünyayı düşünmek

neredeyse imkansız hale gelmiştir.Aşağıda Uluslararası bazı örgütler,sonraki değerlendirmelere yardımcı olmak amacıyla incelenmiştir.

Uluslararası örgütler içinde kuruluş tarihi itibariyle eski ve kapsamlı hedefleriyle Birleşmiş Milletlerin ayrı bir önemi bulunmaktadır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ

İkinci Dünya Savaşından önceki yıllarda Batılı demokratik devletlerin kararsızlıkları ve ileriyi görememeleri sonunda meydana gelen boşluğu İtalyan faşizmi, Alman nazizmi ve Japon militarizminin kendisine güvenen güçleri doldurmuştu. Tehlikenin çok yakın olmasına rağmen bunu önlemek için Milletler Cemiyeti mekanizması ve yöntemi harekete geçirilememiştir.

Savaştan sonra yeni bir dünya örgütünün kurulması doğrultusunda ilk adım, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Churchill'in 14 Ağustos 1941 de yayınladıkları Atlantik Bildirisi ile atılmıştır. Bundan sonra, Birleşmiş Milletler Örgütünün kurulmasında ikinci adım, l Ocak 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Bildirisi'dir. Birleşmiş Milletler Örgütünün kurucu belgesi olan Andlaşma'nın ana hatları 21 Ağustos ile 7 Ekim 1944 tarihleri arasında Vaşîrîgton dolaylarında Dumbarton Oaks malikanesinde Amerika, Sovyetler, İngiltere ve Çin temsilcilerinin katıldıkları bir toplantıda saptanmıştı Daha sonra da Güvenlik Konseyinde oy verme yöntemi 4-11 Şubat 1945 tarihlerinde Yalta kentinde belirlenmiştir. Nisan 1945'te Amerika Birleşik Devletleri'nin San Francisco kentinde toplanması ve ortak düşmana karşı l Mart'a değin savaş ilan etmiş, ya da edecek devletlerin konferansa davet edilmeleri kabul edilmiştir.

Savaşın sonuna yaklaşıldığı ve MüttefMerin(birleşik güçlerin) başarısının kesinleşmiş bulunduğu bu sırada, bu devletlerin öncülüğü ile kurulacak bir "dünya örgütü" nün dışında kalmak hiçbir devletin arzulamadığı bir durumdu ve bu nedenle katılma isteğine uyulmuştur. Daha sonra Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiş olan devletler, 25 Nisan 1945 de San Francisco'da toplanarak Dumbarton Oaks Önerilerinde yapılan çok küçük ölçüdeki değişikliklerle Birleşmiş Milletler Anlaşmasını, 26 Haziran 1945'de oy birliği ile kabul etmişlerdir.

Birleşmiş Milletlerin temel organları, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Toplumsal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekreterlik Kuruludur. Örgütün (1) asli ve (2) üyeliğe sonradan kabul edilen devletler olmak üzere iki çeşit üyesi bulunmaktadır. Örgüte üye olabilmenin koşulu andlaşmada öngörülen yükümlülükleri yerine getirme istek ve yeteneğine sahip olmak yanında, ayrıca barışçı devlet olmaktır(md.4/l).

Birleşmiş Milletler Örgütü, savaş felaketinden gelecek kuşaklan korumak, temel insan haklarına ve ulusların haklarının eşitliğine, adaletin korunması, özgürlüğün sağlanması... amaçları için hoşgörülü olmak ve iyi komşuluk ilişkileri içinde barış içinde birlikte yaşama, barış ve güvenliği korumak için güçleri birleştirmeye, tüm halkların ekonomik ve toplumsal gelişmesini hızlandırmak üzere uluslararası yollara başvurmayı amaçlamıştır (Anlaşma md.l).

Bu amaçlan gerçekleştirmek için Örgütün uyması gereken ilkeler ikinci maddede yedi paragraf altında toplanmıştır. Bu ilkeler kısaca şunlardır: (l)Örgütün tüm üyeleri egemen ve eşittirler, (2)üyeler Andlaşmadan doğan yükümlerini iyi niyetle yerine getireceklerdir; (3)üyeler aralarındaki uyuşmazlıkları barışçı yollardan çözeceklerdir; (4)üyeler herhangi bir devletin ülke bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı güç kullanmaktan, ya da tehditten kaçınacaklardır; (5) üyeler Örgüt'ün gelişmesini destekleyecekler ve kendisine karşı zorlayıcı tedbirler alınmış bir devlete yardım etmekten kaçınacaklardır (6) Örgüte üye olmayanlar da, barış ve güvenliğin gerektirdiği ölçüde, andlaşma ilkelerine uygun davranmak zorunda bırakılacaklardır, (7) saldın eylemlerine karşı ve barışı korumak için Örgüt tarafından alınacak zorlama tedbirleri dışında örgüt özü bakımından bir devletin ulusal yetki alanına giren işlere karışmayacaktır.

Bu ilkelerden özellikle, birinci ve yedincisi üzerinde kısaca durmak istiyoruz. Örgüt'ün tüm üyelerin "egemen eşitlik" ilkesi üzerine kurulmuş olması gerçeklere ters düşmektedir. Çünkü Andlaşmanın kendisi, üye devletlerin "egemenlik"lerinden yapılan bir özverinin(fedakarlık) en somut örneğidir. Öte yandan, üye devletlerin Örgütün en önemli organı olarak düşünülmüş olan Güvenlik Konseyinde kimi devletlerin sürekli olarak temsil edilmeleri ve tüm kararları durdurabilecek "veto"

yetkisine sahip bulunmaları şüphesiz "eşitlik" ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Yedinci ilkede de, Örgütün, üye devletlerin iç işlerine karışamayacağım belirtmekle, devletlerin "egemenlik haklan" korunmak istenmektedir. Andlaşma bir taraftan üye devletlerin hareket serbestliklerini kısıtlarken, öte taraftan bu serbestliği geri vererek kendi içinde çelişki yaratmıştır.

Birleşmiş Milletler Örgütü "devletler üstü" değil, "devletlerarası" bir kuruluştur. Nitekim organlarından hiçbirisinin yasama yetkisi yoktur, bir iki istisna dışında (Andlaşmanın VI.ve VII. bölümü) genelde üye devletleri kendi rızaları dışında yasal zorlama olanağı bulunmamaktadır.**Bu durumda Birleşmiş Milletlerin başansı, üye devletlerin gerçekten işbirliği yapmak isteğine bağlıdır.**

Birleşmiş Milletler Örgütü, genellikle sanıldığının aksine, önceden kabul edilmiş normlara göre hareket ederek dünyada barış ve güvenliği korumaya çalışan olayları ve durumları salt hedefler açısından ele alan ve değerlendiren bir kuruluş değildir. Aslında başlangıçta ikinci Dünya savaşından galip çıkan devletlerin kuracakları uluslararası statüyü sürdürecek bir örgüt olarak düşünülmüştür. Buna karşılık kimi gözlemciler bugün Örgüte, barışı gereği biçimde korumadığı için eleştiri yöneltmektedirler. Belkide bu eleştirileri örgütün ilk kurulduğu zaman ileri sürmeleri gerekirdi[14]denilmektedir. Mamafih bu olgu da dünyanın Birleşmiş Milletlere "koruyucu" işlevi yada rolü verdiğini göstermektedir.

Günümüzde Birleşmiş Milletler, başlıca hedefi olan savaştan sonraki statüyü korumak amacından uzaklaşmış ve daha sağlıklı temeller üzerine oturtularak daha yararlı duruma getirilmiştir. Örgütün başarılı olduğu konular arasında klasik, hatta bir ölçüde çağdaş sömürgeciliğin tasfiyesi, küçük devletlerarasındaki bazı uyuşmazlıkların savaşa varmadan, ya da çatışmalar büyümeden çözülmesi, ekonomik ve toplumsal alanlarda gelişmekte olan ülkelere yardımlar yapılması, büyük devletlerin davranışlarını bile bir ölçüde etkileyen hükümetler düzeyinde bir dünya kamuoyunun oluşturulması, dünyayı ilgilendiren çok çeşitli konularda(ulaşım-iletişim, ırk ayrımı, kültürel gelişim, özürlü kimseler içme suyu ve İslahı, silahsızlanma, çevre koruma

[14]Gönlübol,a.g.e., s.553

gibi), uluslararası hukuk normları yaratan kongrelerin ve konferansların toplanması belki de hepsinden daha önemlisi, dünya sorunlarının görüşüldüğü sürekli bir forum ortama hazırlanması bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin uzmanlık kurumlan şunlardır:

Avrupa Atom Enerjisi Ajansı(International Atomic Energy Agency, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO,United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization); Dünya Sağlık Örgütü(WHO,World Health Organization); Uluslararası Bayındırlık ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası) (International Bank of Reconstruction and Development); Uluslararası Para Fonu (IMF, International Monetary Fund), Dünya Meteoroloji örgütü (WMO,World Meteorological Organization); Hükümetlerarası Denizcilik Danışma Örgütü (IMCO, International Maritime Consulta-tive Organization); Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAOJnternational Civil Avia-tion Organization); Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITUJnternational Tele-communication Union) , Dünya Posta Birliği (UPU,Universal Postal Union) ve Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO, International Labor Organization),Gıda ve Tarım Örgütü (FAO ,Food and Agriculture Organization),Uluslararası Mali Ortaklık(Interna-tional Finance Corparation),Uluslararası Kalkınma Derneği (International Development Association),Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü(World Intellectual Property Organization) ,Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu(International Fund for Agricultural Development); B.M. Sınai Kalkınma Örgütü (United Nations Industrial Development Organization), dir.

Birleşmiş Milletler, bir çok dünya sorunlarının daha alevlenmeden yatıştınlmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu noktada insan hayatının tüm yönlerim çevre faktörüyle birlikte değerlendiren politikaları ve kadrosuyla reddedilemiyecek bir konumda olan Birleşmiş Milletlerin, Globalleşme politikalarının başarısında ve sürdürülebilirliğinde üstlenebileceği yönetsel rolünün yönü sorulabilir.

NATO

Nato, sivil ve askeri olmak üzere iki ana örgüte sahiptir. Ancak bunlar eş ağırlıklı yetkilerle donanmış değillerdir. Askeri organlar, siyasi organların denetim ve gözetimi

altında çalışmaktadır. Bu temel kural nedeniyle NATO'ya siyasi nitelikli bir örgüt olarak bakmak daha doğrudur. NATO, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin II.Dünya Savaşından sonra bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkmasıyla kurulmuştur. NATO'nun kuruluşunda Belçika, Fransa, İrlanda, italya, Lüksenmburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İngiltere, A.B.D., Danimarka ve Kanada olmak üzere on tanesi Bati Avrupa'dan 12 devlet yer almaktadır.1952 'de Amerika'nın ısrarı ile Yunanistan ve Türkiye de NATO'ya üye olma daveti almıştır.

NATO, savunma merkezli kurulmakla birlikte bilimsel ve teknolojik alanda üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirmek üzere sivil planda, NATO Bilim komitesi ve modern toplumların sorunları Komitesi gibi çok çeşitli çalışma programları ile , Politik, ekonomik ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesine yönelik faaliyetleri de bulunmaktadır.Bu bağlamda NATO giderek sosyal bir kurum niteliği de kazanmıştır[15].

NATO, Soğuk Savaşın şekillendiği yıllarda(1949) A.B.D. insiyatifi ile kurulmuştur [16](2)Soğuk Savaşın ortaya çıkardığı dünya, blokların kesin çizgilerle birbirinden ayrıldığı iki kutuplu bir dünya idi. Kutuplaşma keskin olduğu oranda, A.B.D. güçlü konumunu korumuştur. Nükleer yarışın çok pahallı, nükleer savaşın ise herkes için bir felaket olacağı, kazanmak ya da kaybetmenin anlamlı olmayacağı anlaşıldıkça, iki blok belirli ölçüde işbirliği yapmanın zorunluluğunu idrak etmiştir.

İki kutuplu sistemde yumuşama, NATO'nun bütünselliğini zayıflatmıştır. Nitekim NATO birlikteliğinin Kıta'yı bir Amerikan hegemonyasına soktuğunu düşünen Fransa 1966'da NATO'nun askeri kanadından çekilmiş, diğerleri de NATO'nun daha fazla " Avrupalı" olmasına çaba göstermişlerdir.

1970'li ve 1980'li yıllar, iki blokun bir yandan hasmane tavırlarını devam ettirirken, diğer yandan işbirliği yapma, silahları denetleme, savaş çıkmasını engellemek için uğraş verdikleri bir dönem olmuştur. Fakat hiç kimse, 80'li on yılın sonunda ilişkilerde

---

[15] Bu konuda geniş bilgi için bkz. NATO, Savunma ve Eğitim Yönleri Sempozyumu, 5-6 Ocak 1984 , A.Ü.Egitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No.133, Ankara, s. 71.; bkz..Bacis Facts about the United Nations, Departmanı of Public Information,United Nations,New York,1992, s.31, 151, 223.

[16] (Aksi belirtilmedikçe bu bölümün idari yönü İlter Turan (1995);"Değişen Dünya Koşulları, NATO ve Türkiye",Türkiye Günlüğü, Sayı.32, s.36-40'dan özetlenmiştir.

kapsamlı ve durumun tamamen yeniden tanımlanmasıyla sonuçlanan değişiklikler yaşanacağını tahmin etmemiştir. Çözülme süreci, Amerika ve Sovyetler Birliğinin orta menzilli füzelerin geri çekilmesi ve bir kısmının imha edilmesi üzerinde bir anlaşmaya varılmasıyla başlamış, ardından Doğu Blokunda çözülmeler ve Sovyetlerin dağılması gelmiştir. Beklenmedik kadar kısa süre içinde ve beklenmedik kolaylıkla Sovyet imparatorluğu çökmüş yok olmuştur. Varşova Paktı dağılmış ve komünist sistemler hemen her ülkede yıkılmıştır.

Dünyanın girdiği yeni iktisadi bloklaşma döneminde Amerika ve Bati Avrupa, farklı bölgesel bloklar içinde yer almakta ve bu değişim ve gelişim Amerikan gücünün ağır bastığı ve savunmayı esas alan bir örgütleşmeyi destekleyici nitelikte görülmemektedir. Amerika, Avrupa kıtasındaki askeri varlığım azaltmakta ve bu gelişme de eskiden olduğu gibi endişe ile karşılanmamaktadır.

Avrupa Birliği ülkeleri, artık Avrupa'nın savunması için ABD'ye ihtiyaçları olmadığını ve Avrupa'nın kendi savunma sistemini kurması gerektiği konusunda ısrar etmektedirler. Ancak Amerikalılar ise "Avrupa'da hayatı çıkarları olduğunu" ileri sürerek Avrupa'dan çekilmemekte kararlılar. Bu arada Rusya Dışişleri Bakam Andrei Kozirev, "soğuk savaşın sona ermesinden sonra hiçbir işlevselliği ve rolü kalmayan NATO'nun Avrupa'mın göbeğinde kambur gibi durduğunu" ve bu nedenle de Balkanlar'a ve Doğu Avrupa ülkelerine açılma gereği hissettiğini iddia ederek bunun yeni düşman yaratma kaygısından kaynaklandığını ileri sürmüş ve artık "soğuk barış" olarak adlandırdığı yeni bir döneme girildiğini kaydetmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri de bu kaygıyı paylaşmaktadır.Avrupa Birliği ülkeleri kendi savunma sistemlerini kurmalarının kaçınılmaz olduğunu ve NATO'nun geleceğinin karanlık olduğunu düşünmekteler. Acaba NATO'nun varlık nedeni de ortadan kalkmış mıdır.

Dünya'da aslında NATO'nun kurulmasına ve yaşamını bugüne kadar başarıyla sürdürmesine yol açan temel nedenler değişmemiştir. Savaş düşünülmese de ekonomik, politik yayılmacılık her geçen gün güçlenmektedir. Özellikle Sovyet bağımlılığından yeni kurtulan ülkeler, Sovyet yayılmacılığına yeniden hedef olma korkusuyla NATO'ya üye olmak istemektedirler, ikinci olarak NATO'nun Avrupalı ülkeleri, Amerika'dan bağımsız ve birlikte hareket etme kaabiliyetlerini ispatlayamamışür.

NATO'yu bundan böyle simge olarak mı görmek gerekir. Biz bu kanaati taşımamaktayız. Avrupa'nın 1945'den bu yana Emniyet sigortası işlevine sahip NATO, bugün barış için ortaklık hedefine gelmiştir ve yeni dünya düzeni içindeki işlevi "Dünyanın Emniyet Sigortası" olarak düşünülebilir. Bu hedefin gerçekleşmesinde gerekli bilgi, teknik özelliğe veya kısaca altyapıya sahiptir. Aslında NATO, belki de dünyadaki diğer uluslararası güvenlik örgütleri arasında en hızlı değişini olmuştur. Bir taraftan müttefiklerin güvenliklerini korumak gibi geleneksel görevlerini yürütürken, diğer taraftan yeni misyonlar ve görevler üstlenmiştir. Bu nedenle, Globalleşen Dünya'da "sürdürülebilir bir kuruluş" konumundadır. İleride bu konuya tekrar döneceğiz.

AVRUPA KONSEYİ

Avrupa Konseyi, İkinci Dünya Savaşının bitişinden kısa bir süre sonra kurulmuş siyasi bir kuruluştur. 5.Mayıs 1949 yılında 10 Avrupa Devleti (Belçika, Danimarka,Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg ve Norveç) ile başlayan bu birlik hızla sayısını artırmış ve Sovyetlerin etkisinden henüz yeni sıyrılmış ülkelerle birlikte parlamenter demokrasi ile yönetilen 32 Avrupa ülkesini çatısı altında toplamıştır. Avrupa Konseyinin çalışma merkezi, Fransa'nın Alsace Bölgesinde bir sınır kenti olan Strasbourg'tur.

Avrupa Konseyi, İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa Birliğine doğru atılan önemli adımlardan biridir. Savaşın yıkıcı etkilerinden henüz sıyrılmış olan insanlar yüzyıllardır süregelen Avrupa içi çatışmalara son vermek amacıyla Avrupa halkları arasında gittikçe sıklaşan birliğin temellerini kurmak istemişlerdir.

Avrupa Konseyi, yalnızca hükümetlerarası bir organ değildir. Hükümetlerin yanısıra milli parlamentolar ile yerel yönetimler ve hükümet dışı uluslararası kuruluşların temsilcileri de Konsey'in çalışmalarına etkin şekilde katılmaktadır.Buna bağlı olarak, "Üyeleri arasında ortak varlıkları olan ideal ve ilkeleri korumak ve yaymak... amacıyla daha sıkı bir birlik oluşturmak(md.I/a) Konseyin amacı olarak belirlenmiştir. Bu birligin niteliği Statü'de ortaya konmuş değildir. Gene ayni Bölümde söz konusu amaca "konsey organları aracılığı ile ortak çıkarlara ilişkin sorunların incelenmesi, anlaşmalar yapılması ... ortak bir davranış çizgisinin benimsenmesi ve insan

haklarıyla ana özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi yoluyla varılacağı bildirilmektedir(md.l/b).

Kısaca değerlendirmek gerekirse, Konsey'in amaçları, daha sağlam bir Avrupa birliği için çalışmak, Parlamenter demokrasi ilkeleri ile insan hak ve hürriyetlerini korumak, hayat şartlarını iyiye götürmek, beşeri değerleri canlı tutmak ve geliştirmektir.

Avrupa Konsey'ine üye olmanın tek koşulu, "her gerçek demokrasinin kişi özgürlüğü, siyasi özgürlük ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayalı olduğuna" inanmaktır. Statünün 3.maddesinde "Avrupa Konseyi'nin her üyesi, hukukun üstünlüğü ilkesini ve kendi yetki alanı içinde bulunan her kişinin insan haklarından ve ana özgürlüklerden yararlanması ilkesini kabul eder" hükmüne yer almaktadır. Üye, Statünün Birinci Bölümünde belirtilen amaca varılması için içtenlikle ve etkin bir biçimde katkıda bulunmayı yükümlenir.

AVRUPA KONSEYİNİN ORGANLARI VE İŞLEYİŞİ

Avrupa Konseyi'nin işleyişi üye hükümetleri temsil eden Bakanlar Komitesi ile , Milli Parlamentoyu temsil eden Parlamenterler meclisinin ortak çalışmalarına dayanmaktadır. Yazışmalar Sekreterya aracılığıyla yürütülmektedir.

BAKANLAR KOMİTESİ

Çeşitli siyasi konuların üye hükümetler tarafından görüşülmesini sağlayan sürekli bir çerçeve oluşturmaktadır. Avrupa işbirliğini değerlendirmek ve çeşitli siyasi konulan incelemek üzere yılda iki defa toplanmaktadır. Her üye Bakanlar komitesinde bir temsilci bulundurmaya yetkilidir ve her temsilcinin bir oyu vardır. Komitedeki temsilciler Dışişleri Bakanlarıdır. Bakanlar Komitesi, Danışma meclisinin tavsiyesi üzerine ya da kendi girişimiyle, sözleşme ve uzlaşmaların yapılması ve hükümetlerce belli konularda ortak bir politikanın izlenmesi dahil, Avrupa Konseyinin amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli önlemleri incelemektedir.

Bakanlar komitesinin aldığı kararlar, hükümetlere yönelik tavsiye kararlan olabildiği gibi sözleşmeler şeklinde de olabilmektedir. Tavsiye kararlan, belirli bir konu üzerinde

ortak bir politika öneren bir beyan sözleşme ise, bunlan onaylayan devletleri bağlayıcı nitelikte yani uyulması zorunlu yasal belgelerdir. Temel siyasi kararlar ve hükümetlere gönderilen önemli tavsiye kararlarının kabul edilmesi ilke olarak oybirliğini gerektirir. Bakanlar Komitesi, üyeliğin sona erdiğine karar verebilir. Bakanlar Komitesi son yıllarda terörle mücadele, insan haklan genel anlatımında ; fikir hürriyeti, çevre ... gibi konuların Avrupa ve Dünya'da geliştirilmesini gündeminde tutmaktadır.

Danışma meclisi, Avrupa Konseyinin görüşme organıdır. Aldığı kararları tavsiyeler biçiminde Bakanlar Komitesine bildirir.

PARLAMENTERLER MECLİSİ

1949 yılında toplanan Parlamenterler Meclisi, tarihin ilk uluslararası Parlamentosudur. Bu meclis, "Avrupa Siyasi Benliği" rolünü oynamakta ve tartışılmaz moral bir otoriy-ete sahip bulunmaktadır.

Parlamenterler meclisi, Avrupa Toplumunun karşılaştığı ve gelecekte karşılaşabileceği birçok sorunu görüşmektedir. Başlıca görüşme konularını oluşturan Orta Doğu, Ku-zey-Güney Diyalogu, Doğu-Batı ilişkileri, dünya'da insan haklan, demokratik kurumların savunulması konularında hükümet üyelerini Avrupa Kamuoyuyla ilişki içinde tutmaktadır. Bugüne kadar, Parlamento Meclisinin çeşitli önerileri, gerçek bir Avrupa yasamasının temelini oluşturan ve çok sayıda ikili sözleşmenin yerini alan sözleşmelerle sonuçlanmıştır.

Bakanlar Komitesi, Parlamenterler Meclisi eliyle yürütülen çalışmaların yanısıra diğer etkinlikler Avrupa Uzman Bakanlar Konferansıyla ve Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı eliyle yürütülmektedir. Nitekim, her yıl toplanan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansında Avrupa'nın belediye başkanlarıyla yerel yönelim temsilcileri biraraya gelerek sorunlarının uluslararası bir düzeyde tartışılmasını sağlamaktadır. Devletlerin sorumluluklarını dinamik bir ortamda tutabilmek için "şikayet/ ya da başvuru müessesesi" geliştirilmiştir.

KOMİSYONA KİMLER BAŞVURABİLİR

Komisyona başvurabilme hakkı, sözleşme ile "kişilere , hükümet dışı kuruluşlara ve insan topluluklarına" tanınmıştır. Komisyon, kendisine yapılan başvuruları, başvuranlar açısından değerlendirirken, ilgili ulusal hukuk ile kendisini bağlı saymamakta, sorunu sözleşme açısından değerlendirmektedir. Komisyona başvurabilmek için, başvuranın " mağdur" olması, "zarar" görmesi, sözleşme ile güvence altına alınmış olan hakkının "çiğnenmesi", gerekir. Sözleşme ve eklerinde yer almayan haklar için Komisyona başvurulması mümkün değildir.

Başvuru sorumlu devlete karşı yapılır. Yakınılan olayın kısa bir özeti, sözleşme ve eklerince güvence altına alınan hak ve özgürlüklerden hangilerinin çiğnendiği ve iç hukuk yollarının tüketildiği ortaya konulmaktadır. Devlet başvurulan genel olarak siyasal amaçlı, bireysel başvurular ise hukuksal amaçlıdır. Bireyi uluslararası hukuk açısından hak sahibi yapan bireysel başvuru hakkıdır. Bilindiği gibi, uluslararası andlaşmalar yasa gücündedir. Uluslararası anlaşmaların Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemez. Bu nedenle ,Sözleşme tüm hak ve özgürlükleri kapsamamaktadır. Sözleşme ve eklerinin güvence altına aldığı hak ve özgürlükler sınırlı da olsa, uluslararası bir güvenceye bağlanmış ve bireye özgürlüğünü çiğneyen devletten yakınabilmesine olanak sağlamıştır. Devletin yükümlülüğü sözleşme ile olan aykırılıkları gidermektir. Komisyonun yetkisinin tanınması, Divanın da yetkisini tanımayı gerektirir.

Divan kararlarının ilgili Devletlerce yerine getirilmesini sağlama görevi, Bakanlar komitesinindir. Öncelikle, Komisyon aracılığıyla dostça çözüm aranmaktadır. Bu yol Bakanlar Komitesini Devlet aleyhine karar alma yolunu tercih etmesi gibi ağır bir karar almaktan kurtarmaktadır. Mamafih, üye devlet sözleşme şartlarına uymamakta ısrar ettiğinde üyelikten ihraç edilmektedir. Konsey Statüsünün 8.maddesinde üyelikten çıkarılma hususu açıkça gösterilmiştir. İhraç, gerek Avrupa gerekse uluslararası platformda politik başarısızlık anlamını taşımaktadır.

İnsan Haklan Sözleşmesi çerçevesinde, uluslarüstü (supranational) bir organa yapılmış bir yetki devri söz konusu değildir. Sözleşme ile bağıtlı devletler temel haklarla özgürlükler konusunda yasama ve yargıya ilişkin yetkilerini tüm olarak korumaktadırlar. İnsan Hakları Komisyonu ile divan, her devletin organlarının sözleşme hükümlerine uygun davranıp davranmadığını denetlemekten başka bir işleve sahip değildirler.

Avrupa'da modern anlamda global toplum oluşturma denemesini gerçekleştirebilme yolunda ipuçları veren bir organizasyon da Avrupa Topluluğu'dur, bu nedenle kısaca üzerinde durulmuştur.

AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Toplulukları[17] ; uluslararası ekonomik bütünleşmenin günümüzdeki en başarılı örneğidir. Tarihteki bütünleşme hareketleri arasında, İkinci Dünya Savaşı öncesinde ABD'nin ekonomik bütünleşmesini, Batı Alman gümrük birliğini (custom union), Benelüks ekonomik birliğini sayabiliriz. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki başlıca ekonomik bütünleşme hareketleri arasında dağılan Doğu Bloku'nun ekonomik bütünleşmesi (COMECON) ve Avrupa Ekonomik Topluluğunu (European Economic Community) sayabiliriz.

Avrupa Birliği, uluslarüstü bir özellik taşımaktadır. Her ne kadar "Topluluk kendini hiçbir zaman kapalı bir toplum olarak görmemiş, içe dönük Avrupa Merkezli olmadığını, hele bir kale hiç olmadığını sürekli dile getirmiş ise de[18] , üye ülkelerin Avrupa'nın ulusal çıkarlarını uluslararası platformda korumada tek sesliliğin gereği için çalıştıklarını da (3) belirtmektedir. Avrupa Topluluğuna üyelik için aranan koşullar şunlardır(4); Coğrafi koşul /Avrupa devleti olmak; Hukuki Koşul/Daha önce üye olmuş devletlerce oy birliği kuralına göre kabul edilme; Politik KoşullKlasik anlamda demokratik bir ülke olma. Parlamentosu 2 veya daha çok partisi bulunma; Ekonomik

[17] Topluluk, AT, Avrupa Toplulukları kelimeleri, çalışma boyunca aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

[18] European Community:l992 and Beyond, AT Yayını, I99I den Çev. Azmi Dölen, Türk Sanayii ve I992 Avrupa Tek Pazarı Semineri, İst. Sanayi Odası Yayın no: I992/I, s. 183.

Koşul/Ekonomik gelişmişlik düzeyi Avrupa Topluluğu üye devletler ayarında olma, topluluk devletlerine yük olmama) belirtilmektedir.

Bu bakış açısından Avrupa Birliğinin bölgesel-ulusüstü özellikleri itibariyla ayrıca incelenmesine gerek yok gibi düşünülebilir. Avrupa Birliği, Avrupada modern anlamda global toplum oluşturma denemesini gerçekleştirebilme yolunda başarırı ipuçları vermektedir.

Avrupa Topluluğu kurma fikri, birçok defalar politik olarak belirtilmiştir. Napoleon ve Hitler, benzer görüşü güç kullanarak gerçekleştirmeye teşebbüs etmişler ancak başaramamışlardır.

1923-1929'lu yıllarda Fransız Dışişleri Bakanı Aristide Briand ve onu destekleyen Alman Gustav Stresmann, Avrupa Birliğinin yaratılmasını önermiş ancak bütün bu çabalar, milliyetçilik ve yayılmacılık eğiliminin güçlülüğünü hala koruması nedeniyle engellerle karşılaşmış ve başarısızlığa uğratılmıştır.

Sürekli ulusal rekabetin getirdiği savaşın ortaya çıkardığı mahvolmuş Avrupa nihayet gerçeğin farkına varmıştır. İnsanlar, yüzyıllardan beri süregelen Avrupa içi çatışmalara son vermek amacıyla birliğin temellerini atmışlardır. Kısaca değerlendirildiğinde,

İlk olarak Globalleşmeye gidiş bir gönüllü beraberliktir. Güç kullanılarak gerçekleştirmek mümkün görülmemektedir. Gerçekleşse de kısa süren ve acı getiren bir macera olmaya mahkumdur.

İkinci olarak, milliyetçilik ve yayılmacılık eğilimi, Globalleşmeye giden yolda engelleyici bir faktör görünümündedir. Tüm yönleriyle hakimiyet kurarak baskı yaratma çatışmaya giden yolu sürekli açık bırakmaktadır.

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu(European Coal and Steel Community,1951) , Paris anlaşması ile kurulmuş ve Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, Belçika ve Lüksemburg olarak altı devlet ile başlayan bu girişim, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu(Europen

Atomic Energy Community,1958) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu(European Economic Community,1958) ile bütünleşerek gerçek bir dayanışma ve pratik bir basan yaratmış ve bu gelişim Avrupalılar arasında daha da yakınlaşmaya yol açmıştır. Ulusal egemenliğin bölünmezliği görüşünün geçersizliği sağlanarak, sosyal ve uluslararası birliğin noksanlığı, milli devlet sisteminin kusurları ve bir ülkenin diğerine üstün olmaya çalışmasının tehlikeleri ancak ulusüstü topluluğun egemenliği altındaki devletler havuzuyla giderilebileceği düşünülmüştür.

Avrupa Topluluğu, federalist bir yaklaşımın sonucudur ve bu yöntemle, üye devletlerin statü kaybı endişeleri aşama aşama terkedilmiş ve Avrupa Federasyon Birliği kazanılmıştır(1987). Çözüm ise, ulusal otonomi ile Avrupa Federasyonunun kadameli gelişimi arasındaki boşluğa köprü kurmaktır. Devletler esasen egemenlik faktöründen ziyade , bölünmezliğin sürdürülmesini istemektedirler.

Birleşmede ilk akla gelen soru, ulusüstü topluluğun, hangi alanlarda hakimiyetini devredeceğine ilişkindir. Bu düşünceler ekonomi ile çevrelenmiştir, ekonomik bütünleşmeye doğru, müşterek piyasanın ve ulusul ekonomik politikanın çizgisi belirlenmektedir.

Ortak bir ünitenin oluşması için, birliğin içinde mal dolaşımının serbestçe yapılması gerekir. Bu da kişilerin bağımsızca dolaşması ve birlik içinde para dolaşımının ve sabit fiyatların devam etmesi gerekmektedir. Bütün bu gereklilikler aslında "tek bir ekonomik politikanın" uygulanması anlamına gelmektedir. Bu fikir, ardından "siyasi birliği" (1987) zorunlu olarak getirmiştir[19].

Topluluğun beklentisi sadece Avrupa içinde değildir. Akdeniz'e sının olan ülkelere, Lome Konvansiyonuna katılan Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerine karşı da sorumlulukları vardır. Topluluğun, dünya ticaretinin serbestisinin sağlanmasında önemli rolü bulunmaktadır, kuzey-güney anlaşmazlığında ara bulucudur, insan Hakları koruyucusudur ve dünya çapında çevrenin korunması için baskı oluşturmaktadır[20].

[19] See. European Unifation, The Origins and Growth of the European Community, Periodical 12/1987 ikinci baskı.
[20] European Community:l992 and Beyond, AT Yayını, 1991, s.183.

1986'dan beri 12 üye ile Topluluk politikasını yürüten AT'ın üye devletleri tutumlarıyla bazı ortak sorunlar da yaratmışlardır. Bu sorunları, "ticaret", "sosyal politika" ve "işbirliği" başlıkları altında değerlendirmek mümkündür. Ticaret: çıkar dengesine dikkat edilmemiş, tavizler aşınmıştır.Sosyal Politika: Göçmen işçilere karşı düşmanca ve ırkçı tutum ortaya çıkmışür.İşbirliği: Bazı sektörlerde dağınıklık ve kısıtlayıcı önlemler alınmıştır. Mali işbirliğinde zorluklar doğmuştur bu faktörler de , Globalleşme'de benzer sorunlar yaratabilecek güçtedir.

Özetle, Avrupa Birliği tecrübesi, (dayanışma, ekonomik birlik ve siyasi tercihlerin benzerliğinin sağlanması) "birlikteliğin"; bölgesel topluluklardan bir üst dünya merkez topluluğuna taşınabilirliği düşüncesine yol açmış görülmektedir.

Sorunların bölge ve/veya ülke ölçeğinden taşarak, tüm dünyayı etkilemesi ve Tek bir dünyamızın olması(only öne earth) sorumluluklan da globalleştirmiştir.. Bu sorumluluklar içinde özellikle çevre konulan diğer tüm ekonomik ve sosyal faaliyetleri de kapsar şekilde gelişmiş ve yukanda sayılan hemen hemen bütün örgütlerin çalışma alam içinde yer almaya başlamıştır.

Çevre sorunlannın belirleyici özelliği tüm dünyayı etkilemesidir. Merkez durumuna geçmesinin nedeni ise devlet sistemlerinden kaynaklanan ideolojik farklılıkları aşarak "çevre ideolojisini" yaratabilecek özelliklere sahip bulunmasıdır.Bu "farkediş"(recognation) örgütsel işbirliğini güçlendirmiştir. Aşağıda kısaca bu konu özetlenmiştir.

ÇEVRE ŞEMSİYESİ ALTINDA ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN İŞBİRLİĞİ

Çevre sorunları uluslararası arenada esaslı değişiklikler yapmıştır. Yüzyıllarca devletlerin güvenliği askeri açıdan ele alınmaktaydı. Ancak son on yılda oldukça değişik bir tehdit tipi artık ön planda yer almaktadır. Bu tehdit "ekolojik güvenlik"tir. Ekolojik sınır ötesi ihlaller, askeri sınır ötesi ihlallerden daha aktüel ve her an gerçekleşmesi beklenen olgulardır.Aşağıda çevrenin global boyutu üzerinde kısaca durulmuştur.

GLOBALLEŞMEYE GİDEN DEĞİŞİMDE ÇEVRE FAKTÖRÜNÜN YERİ

Temelinde ekonomik faktörlerin de yer aldığı silahsızlanmaya seçiş sürecinin yaşandığı günümüzde, silahlanmanın yerini başka bir şekli olan sanayileşme yarışı alarak politik anlamı olan bir işlevi de yüklenmiştir. Endüstrileşmenin uluslarüstü olması, çevre sorunlannın da uluslarüstü düzenleyici olmasına yol açmıştır. Bu yüzden de çevre politikası ilkeleri uluslararası politikada ve uluslararası politika ise ulusal çevre politikalarında gittikçe etkili olmaktadır.

Ekonomik ve sosyal politika içinde doğal kaynakların yönetimine doğrudan ve çevresel bütünlüğü zorlayacak şekilde yaklaşım iki şekilde yapılabilir. İlki doğa ve çevre desteksiz yatırım programlan aracılığıyla, ikincisi ise ekonomik, sosyal ve kurumsal politikalar ve teşvikler yoluyladır. Kurumların/ devletlerin tutumu ile çevreye ilişkin faaliyetleri, diğer faaliyetler de etkilemektedir. Temel anlayış,

(1) Ekonomik ve sosyal ölçülerin yol göstericiliğinde bugünün ve geleceğin refahını belirlemek,
(2) Beşeri ve doğal kaynakların yerinde kullanımını sağlamak olmalıdır.

Yetkili ve sorumlu olarak ulusal politikanın önemi büyüktür.Çünkü, hem ekolojinin hem de ekonominin uluslararası sorunlarıyla karşılaşan ulusal devlettir ve bu devlet aynı zamanda sık sık dünya ekonomisinin ve onun "sorunlarıyla" karşı karşıya çaresiz kalandır.

Milli devlet, global çevre koruma için tek büyük aktör olarak düşünülmekle birlikte, aslında zayıf bir konumdadır. Bu durum aslında dünyanın ekonomik yapısından kaynaklanmaktadır. Örneğin, otomotiv sanayi gibi bir faaliyeti organize eden çok uluslu bir kuruluşun, geniş bir ticaret ağına sahip bulunması kontrolü zorlaştırmaktadır. Ayrıca, sadece girişimcilerin değil, devletlerin de dünya piyasasında rekabet etmesi gibi nedenlerle endüstri yararına olduğu düşünülen vergi muafiyetleri ve teşvikler de çevre korumayı engelleyebilir.

Kısaca merkezi yönetimin bütün toplumsal ihtiyaçları bu arada çevre sorunlarını giderme konusunda tek başına yetersiz kaldığı ortadadır. Merkezi yönetimin katı ve

bürokratik yapısı sorunların çözümüne yönelik tedbirlerin alınması ve uygulanması konusunda gecikmelerin yaşanmasına neden olmaktadır.Bu açıdan bakıldığında uluslararası çevre koruyucu faaliyeti üstlenen aktörlerin önemi ortaya çıkmakta, devletin çaresiz kaldığı durumlarda "topluluk/toplum mağduriyetlerinin" önüne geçilebilme şansı doğmaktadır.

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE ÇEVRE POLİTİKALARINDA UYUMLULUK

Çevrenin bozulması yeni bir olay değildir. Biosferdeki günümüzde rahatlıkla görülebilen değişmeler, 19.yüzyılda ortaya çıkmış ve 20 yüzyıl boyunca artmıştır. Çevre bozulmaları uzunca süre yalnızca sanayileşmiş ülkelerin sorunu olarak düşünülmüştür. Ancak bugün gelişmekte olan ülkeler de çevre kirliliğinde payları olduğunu bilmektedirler. Neticede bu konu dünyanın sorunudur ve bütün toplumları ilgilendirmektedir.

İnsan faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerinin etki alanlarının sosyal ekonomik ve çevre olarak ayrılması artık mümkün görülmemektedir. Milletler bu nedenle ekonomik, sosyal, kültürel ve ekolojik ilişkiler arasındaki ilişkilerle bağımlıdırlar. Bu persfektiften bakılınca dünya birlik ve beraberliğinin tam olarak ne anlama geldiğini ifadelendirmek mümkündür.Çevre sorunlarının giderilmesine yönelik olarak uluslararası örgütlerin çabalarını gözardı etmek ve işlevleri birbirinden ayırmak mümkün değildir. Başka bir ifadeyle kollektif çalışmalarını başarıyla sürdürmektedirler.Kısaca değerlendirmek gerekirse;

Haziran 197 2'de düzenlenen uluslararası Stockholm Konferansında çevre konusu ilk olarak dünya gündemine getirilerek, gezegenimizin ekolojik açıdan duyarlı bir şekilde yönetimi için bir dizi ilkeler üretilmesi ortamı yaratılmıştır. Dünya liderlerinin çevre ile uyumlu ekonomik kalkınma konusunu tartıştıkları bu ilk forum sonucunda çevre konularında uluslararası işbirliği çalışmalarında katalist rolünü üstlenen Birleşmiş Milletler Çevre programı UNEP kurulmuştur. Yine 1972 Paris Zirvesi sonuç bildirisinde, "çevrenin korunmasına öncelik verilmesi" istenmiştir.Avrupa Toplulukları açısından eylem platformu oluşturulmuştur.

17 Nisan 1973'de Avrupa Topluluğu organı olan Komisyon Konseye, "Avrupa Toplulukları Çevre Eylem Programı" önerisini sunmuştur. Bu program, 22 Kasım 1973'de üye ülkelerin temsilcilerinin bir deklerasyonu biçiminde kabul edilmiştir. Bu program; kirlenmenin azaltılması ve önlenmesi ile çevre ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi, topluluk ülkelerinin uluslararası forumlarda birlikte hareketini amaçlıyor, "kirleten öder""polluter pays" ilkesinin uygulanmasını benimsiyordu.

Avrupa Topluluğu Bakanlar Konseyi 1973-1976 arasında deterjanlara, benzindeki kurşun miktarına, egzos gazlarına, radyasyona karşı güvenlik amacıyla çok sayıda yönetmelik kabul etti. 1972'de Komisyon "Çevrenin durumunu değerlendiren ilk rapor"unu hazırladı. Konsey'de Topluluk çevre programının devamını kararlaştırdı. 1975'de Dublin'de Çalışma ve Yaşama Koşullarının İyileştirilmesi Avrupa Vakfının (European Fondation for the Improvement of Living and Working Conditions) kurulması çevreye ilişkin atilan bir başka adım olmuştur.

1977'de Komisyon "çevrenin durumu hakkında ikinci rapor"u yayınlamıştır. Bu raporda çevre politikalarındaki olumlu değişme ve doğal kaynakların rasyonel kullanımına ilişkin politikaları da içermekteydi. Topluluk 1978'de Akdenizin kirlenmesine karşı Barselona ve Ren'in kimyasal kirlenmesine karşı Bonn Antlaşmasını imzaladı. 1979'da Avrupa Yaban Hayatini ve Doğal Çevresini (European Wild Life and Natural Habitats) koruma anlaşmasına katıldı ve takıp eden yıllarda çevre korumacı politikalar hızlandırıldı.

Avrupa Konseyi de çevre üzerinde uzun zamandır çalışmaktadır. Toplumların gelişmesinin beraberinde getirdiği doğa ve hava kirlenmesi gibi sorunlar, doğanın ve kültürel mirasın korunması ,kent ve bölgesel planlama gibi alanlarda, köklü uygulamalar yapılmasına öncülük etmiştir.Yukarıda bahsedilen Bern sözleşmesi diye bilinen, Avrupa Yaban yaşamı ve Doğal Çevrenin Korunması sözleşmesinin 1979'da üye devletlerin imzasına açılması, koruma bölgelerinin oluşturulması, Konsey'in bu alandaki çalışmalarının tamamlayıcı ve güçlendirici bir unsuru olmuştur. Buna göre, bölgelerin sosyoekonomik gelişmelerinin dengeli geliştirilmesi, günlük yaşam koşullarının iyileştirilmesi, doğal kaynakların rasyonel şekilde işletilmesi ve çevrenin korunması, alanların hesaplı şekilde kullanılması ilkeler arasında yer almıştır.

Çevre korumada, Konseyin genel ölçütleri aşağıda gösterilmektedir:

Çevre; kısa dönem politikalarının uygulanabileceği bir alan değildir.Bu bağlamda , sanayileşmiş ülkeler kalkınmaya yardımcı proje ve programlarını tümünü teminat altına almalıdır.Projelerin doğal ve /veya yerel özellikleri ile çevresel etkileri önemlidir.Bu nedenle de mümkün olduğu kadar erken çevre gelişmesi çalışmalarını yürütmelidir. Bu bağlamda Konsey, OECD ile işbirliği için çevreye yönelik yardım proje ve programlarında çevre değerlerinin ölçülmesini kolaylaştıran kararlar almıştır(23 Ekim.l986).Bu kararlar;

i) çevre koruması yaygınlaştırmak ve teşvik etmek,
ii) kamuyu ekonomik ve sosyal gelişme için kullanılan ekolojik kaynakların öneminden haberdar etmek,
iii) çevre korumasında, nüfusun bilgilendirilmesinin oynadığı rolü belirtmek ve projelere yardımcı olmasını sağlamaktır.

1987 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan "Ortak Geleceğimiz" raporu, diğer adıyla "Brundtland Raporu" sürdürülebilir kalkınma (sustainable development) çabalarına yeni bir nefes getirmiştir.

22 Aralık 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, çevre ve kalkınma konularında global bir toplantı yapılmasını öngören 44/228 nolu kararı kabul etmiştir. Sözkonusu genel kurul kararı ile Birleşmiş Milletler üyesi ülkeler insanlığın karşı karşıya olduğu çevre sorunlarının global karakterinin yani iklim değişikliği, ozon tabakasının incelmesi, sınırlaraşırı hava ve su kirliliği, okyanus ve denizlerin kirlenmesi gibi global çevre sorunlarının tüm ülkelerin katılımı ve her düzeyde eylemi gerektirdiği üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Ülkeler ayrıca, çevresel açıdan duyarlı teknolojilere ilişkin araştırma-geliştirme çalışmalarında ve uygulamalarında etkili bir uluslararası işbirliğinin gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Global düzeydeki bu çabaların tüm ülkelerde ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı destekleyici şekilde olması gerektiği üzerinde görüş birliğine varmışlardır.

Ayrıca anlaşma sağlanan diğer bir konu ise, faaliyetleri ile global çevreye zarar veren ülkelerin, bu zararların bertarafında birincil sorumluluğa sahip olmalarıdır.

Yine, Avrupa Topluluğu, 1987-1992 dönemi programında; çevrenin ekonomik ve sosyal politikaların bir bütünü olduğu, doğal kaynakların korunması için su ve hava kalitesini geliştirmeyi sağlama gerekliliği özellikle vurgulanmaktadır.Programda ayrıca, çevre çalışmalarında mesleki yetiştirme ve üniversite eğitiminin önemi ortaya konmuş en önemlisi de çevrenin korunmasında gelecekteki sorumluluklara dikkat çekilmiştir.

3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Brezilya'nın Rio de Jeneiro kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, çevre ve kalkınma konularında ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarını global düzeyde ilk kez biraraya getiren konferanstır [21].

Bu konferansta da yeni ve tarafsız bir ortaklığın kurulabilmesi için devletler, toplumun anahtar sektörleri ve insanlar arasında yeni işbirliği düzeyinin yaratılması hedefiyle sağlıklı hayat hakkı, yetki ve sorumluluk, kalkınma hakkı, çevreyi koruyarak kalkınma, yoksulluğun giderilmesi, gelişen ülkelere göre öncelik, işbirliği, üretim-tüketim-nüfus, bilgi alışverişi, bilgi edinme ve katılım, mevzuat ve standart ekonomik işbirliği, sorumluluk ve tazmin, atıklarda işbirliği, ihtiyat prensibi, çevre maliyetleri, çevresel etki değerlendirilmesi, yardımlaşma, dayanışma, kadınların katilimi, gençliğe önem, yerel halka destek, toplumlara destek, uluslararası hukuka saygı, barış ve çevre, anlaşmazlıkların çözümü ve iyiniyet konularını kapsayan 27 ilkeyle global bir dünya için adeta "olmazsa olmaz" ilkelerini benimsemişlerdir.Aslında, çevre korumasında yukarıda da belirtildiği gibi uluslararası örgütler arasında birliktelik oluşturulmuştur.

[21] Agenda 21, United Nations Conference on Environment and Development, A/ CONF.151/4 (Part I,II,II,IV), 1992; The Rio Declaration on Environment and Development, United Nations Conference on Environment and Development, A/CONF.151/5 Kev.1,1992.

Ekonomide ortak çıkarlar sözkonusu olduğunda işbirliği sağlanabiliyorsa , dünya çıkarları için politik işbirliği de kurulabilir. Sorun, iyi bir örgütlenme ve altyapı ile desteklendiğinde çözülebilir

GLOBAL ULUSLARARASI KURULUŞLAR MODELİ

Dünya üzerindeki kuruluşların yapıları değerlendirildiğinde tek amaçlı ve çok amaçlı hizmet örgütlenmeleri şeklinde oldukları görülmektedir. İster tek amaçlı ister çok amaçlı olsun, her iki tipte de işlevler itibariyle birbirine geçişmeler bulunmaktadır. Bu noktada, çeşitli kuruluşların benzer işlevlerle donatılmasında işlevselliği(etkinliği) tartışılabilir. Benzeşmeyi (standart) sağlayabilme halinde bu çokluktan korkmamak gerekir. İyi bir eşgüdüm aksine işlevselliği artıracak bir özellik y aratabilir. İletişim açısından Dünya küçülmüştür ancak yapılacak işler çeşitlenmiş ve büyümüş ve ortak hale gelmiştir.ikinci husus, bu kuruluşların uluslararası ve uluslarüstü niteliğidir.

Temel Uluslararası Kuruluşlar, bugünkü durumuyla, organik olarak birbirine bağlı görülmektedir ve görevleri de az- çok benzerdir. Adeta biri kalksa diğeri hemen yerini bir iki rötuşla alacak gibi görülmektedir. Bize göre diğer hizmet kuruluşları da dikkate alındığında bu husus hem israfa yöneliktir hem de eşgüdümü zorlaştırmaktadır. Rekabetin piyasa sürecinde etkinlik sağlaması beklenirse de , politikada genellikle çaüşma yaratabilir bir özellik taşımaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde üç ayrı Avrupa görmek mümkündür.Merkezi Brüksel'de olan AT'ın Ekonomik Avrupası, NATO'nun oluşturduğu savunma Avrupası ve insan hak ve hürriyetlerinden hava kirliliğine kadar her türlü konu ile ilgilenen ve Merkezi Strasbourg'ta bulunan Avrupa Konseyinin teşkil ettiği Avrupa .Bu husus Dünya'nın merkezinde Avrupa'nın olduğu ve hemen hemen bütün uluslararası kuruluşların Avrupa menfaatleri üzerine kurulmuş olduğu kanısını "tüm itirazlara rağmen" güçlendirmektedir.

Global bir dünyadan bahsediyorsak tüm dünya ülkelerinin eşitliği konusu önem kazanmaktadır. Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi örgütsel başarısızlığın

temelinde ülkelerin birbirlerine güvensizliği yatmaktadır.Nitekim NATO 1994 yılı başlarında Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansma(Europe Safety and Cooperation Conference,ESCC), katılan ülkeleriyle NATO arasındaki ilişkileri kuvvetlendirerek Avrupa'nın bütününde istikrar ve güvenliği geliştirmeyi amaçlıyan "Barış İçin Ortaklık" programı yaratmıştır[22](I).Banş İçin Ortaklık, sadece eski düşmanlar arasındaki bölünme ve anlaşmazlıkları azaltmakla kalmayıp yeni bir gündemle ileriye yönelik bir ideal getirmektedir. Ancak burada dikkati çeken bir husus, Barış için Ortaklık Programı "bütün ülkelerin güvenliğim arttınmak ,hiçbir ülkeye ayrıcalık tanımaz veya birbaşka ülkenin katılımının veto etme hakkını vermez,Büyük veya küçük ülkeler arasında ayrım yapmaz veya bir ülkeye cephe almaz."şeklinde idealize edilen hedefler oluşturmuşsa da bu programa üye olma ile NATO üyeliğini kesin olarak ayırarak klasik statükosunu korumayı tercih etmiştir.

Uluslararası kuruluşlar; çekirdek karar merkezi yapıları itibariyle demokratik değildirler. Bu bağlamda yapısal politik- yönetsel bir demokratikleşme gereklidir. Üye devletlerin onurlu bir üye olarak eşit haklara ve katılıma sahip olmaları gerçekleştirilerek zaman zaman ortaya çıkan "zenginler kulübü" görünümünden uzaklaştırılmaları bir gereklilik olarak düşünülmektedir.

Yeniden yapılanmada önemli bir sorun, üye devletlerin bu değişikliği kabul etmelerindeki muhtemel güçlüklerdir.Nedeni ise bir sistemin "avantajlarından" istifade etmeye alışmış "asil üyelerin" değişikliği kabul etmedeki isteksizliklerinin olabilirliğidir.Bu halde yeni bir organizasyona yönelinebilir. Ancak, yeni bir organizasyona gitmek belirsizlik/güvensizlik ve yeni bir zaman gecikmesi yaratacaktır.Tüm organizasyonlar açısından evrensel hedeflere ulaşma temel alındığında böyle bir isteksizliğin olmaması gerekir.Bu kuruluşların tecrübeleriyle imkan ve araçlarından istifade edilmelidir.
Bize göre uluslarüstü özelliğe sahip/yakınlaşmış üç temel kuruluş bulunmaktadır. NATO, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler.21.yüzyıl için düşündüğümüz global sistemde yeni bir sınıflandırma şu şekilde yapılabilir.

---

[22] see.NATOReview,No:2,June,1994

NATO/ Global Barış Organizasyonu; ulusüstü **, askeri-sosyal,** genel-siyasi Avrupa **Konseyi/Global Karar Konseyi;** ulusüstü, genel -siyasi **Birleşmiş Milletler;** evrensel, ulusüstü, genel-siyasi

Avrupa Topluluğu; Bölgesel -ulusüstü, **ekonomik,** genel-siyasigibi özelliklere sahip olmalıdır.Avrupa Topluluğu bölgesel bir kuruluş olarakgörüldüğünden "Global Teorimizde" üst kuruluş rolü verilmemiş ancak modelindenyararlanılmıştır.

Global Barış Organizasyonu/NATO; "Dünyanın Emniyet Sigortası" olarak düşünülebilir.Önceki bölümlerde görüldüğü gibi, Bu hedefin gerçekleşmesinde gerekli bilgi, teknik özelliğe veya kısaca altyapıya sahiptir. Öncelikle bir bölge kuruluşu olduğu izlenimi yaratan ismi değiştirilmelidir. Global Barış için yeniden yapılanması sağlanmalıdır.

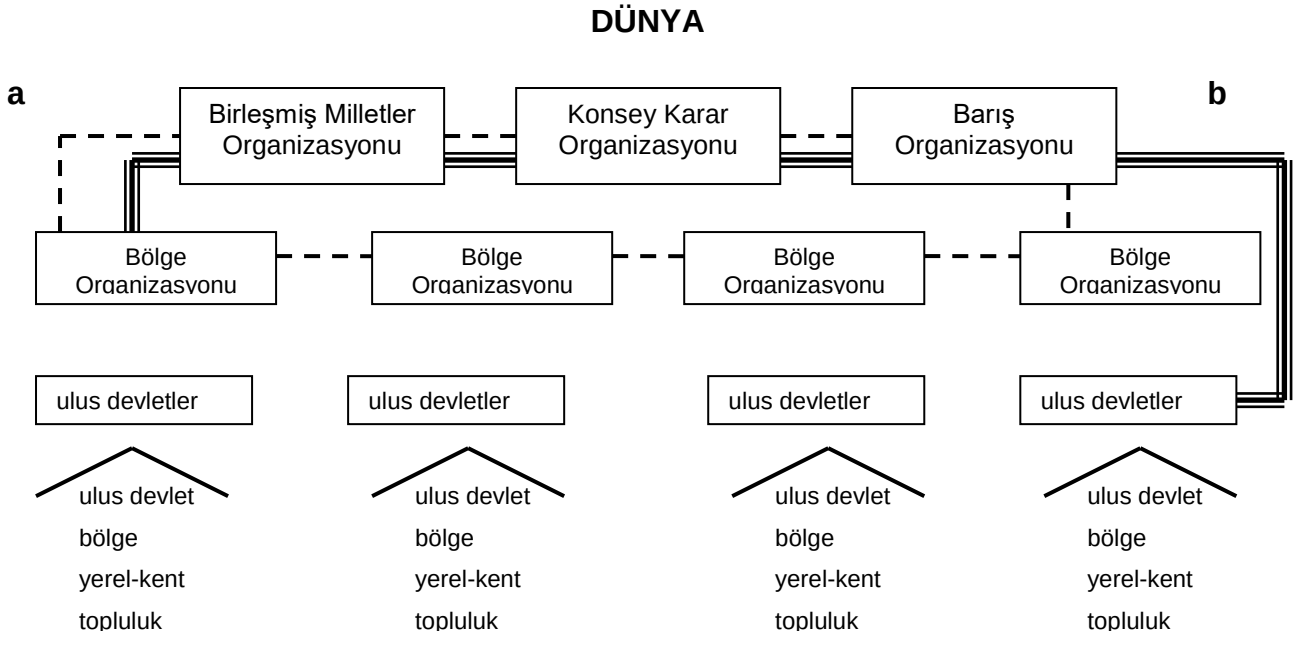
Global Karar Konseyi/AVRUPA KONSEYİ; Konseyin bize göre adı, Global/ Dünya Karar Konseyi olmalıdır. Avrupa Topluluğun uygulamasında olduğu gibi Devletler dünyayı etkileyen çevre gibi konularda karar yetkisini Konseye devretmelidirler.

Birleşmiş Milletler; Yeni dünya düzeninde Birleşmiş Milletlerin evrensel ve uluslarüstü konuma getirilmesinin yanısıra, örgütün demokratik olmayan ve güven vermekten son günlerde iyice uzaklaşmış bulunan sisteminin yeniden yapılanması gereklilik olarak düşünülmektedir.Birleşmiş Milletlerin ismi muhafaza edilebilir ve bu örgüte, global ekonomik, sosyal-kültürel işlevsellik (yürütme) görevi verilmelidir.

Yönetime ilişkin yargı- kontrol gibi diğer aşamalar için şu anda işlevselliği bulunan "adalet divanı" gibi kuruluşların statüleri, bu yeni konuma uygun olarak yeniden yapılandırılabilir. Dünya Bankası, IMF gibi diğer "uluslararası hizmet örgütlerinin"geliştirilmesi düşünülen yeni dünya sistemi içinde Dünya çıkarlarına dayalı olarak programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Esasen Dünya Bankasının bu yapılanmayı geçirmekte olduğuna dair belirtiler vardır.
Kuralların uygulanmasının kontrolü de yukarıdaki bölümlerde bahsedilen "uluslararası yardımcı organizasyonlara" verilebilir. Bununla beraber bu kontrol uluslararası devriyelerle denizlerdeki kirlenmelere karşı yapılan polis faaliyetleri gibi

düşünülmemelidir. Devletler ulusüstü alınan kararların uygulanmasının kontrolünü kendi ulusal otoriteleri aracılığıyla yapmalı ve "yapamama halinde" gerektiğinde uluslararası hizmet kuruluşlarına müracaat ederek onların imkanlarından faydalanmalıdır.Bunun yanında ,bu kuruluşların ayni zamanda "yapmama halinde" sorunu Global -ulusüstü organizasyonlara taşıma/haber verme sorumluluğu bulunmaktadır.

Burada akla gelen soru şu olabilir, devletin "doğrudan", düşünülen Global ulus-üstü kuruluşlarla mı(figure.b) , yoksa ulus devletlerin ortak çıkarları doğrultusunda oluşturulan "bölgesel -ulusüstü"(Avrupa Birliği gibi) organizasyonlar aracılığıyla mı (figure.a) ilişkiye geçeceğidir. Bu husus için şüphesiz dünya bütününde, "bölgesel ulusüstü" organizasyonları kurma istekliliği önem taşımaktadır.Bu yaklaşımın pratikteki yaran ise; bir yandan çeşitli alanlarda ortak çıkarlar doğrultusunda devletlerin birlikte bölgesel-ulusüstü işbirliğine gitmeleri teşvik edilirken, diğer yönüyle de dünya ekonomisini olumsuz yönde etkileyen ve çeşitli nedenlerle siyasi istikrarsızlık alanları durumundaki ulusların bölgesel işbirliği yoluyla sorunlarının azalması gerçekleş-tirilebilir.Bu düzenleme de çatişma dinamiklerini, uzlaşma dinamiklerine kanalize edecektir. Ancak böyle bir örgütlenmeyi devletlerin sahip oldukları sosyo-ekonomik farklılıklardan dolayı kısa dönemde gerçekleştirmek kolay değildir. Devletlerin hazır olmamaktan kaynaklanabilecek'red cephesi işbirliğini zorlaştırabilir. Bu nedenle orta dönemde(20n50 yıl) devlet-global ulusüstü kuruluşu işbirliği yöntemi (figure.b) tercih edilebilir.

Ülke düzeyinde bölgesel özerkliğin sağlanması ile uluslarüstü kuruluşların ilişkisi ne olabilir. Devletin varlık nedeni, şüphesiz sadece güvenliğin sağlanması değil, mal ve hizmetin etkin dağılımım kolaylaştırmak ve kontrol etmektir. Bu bağlamda ülke- bölge temsilcilerinin ulus devleti aşarak.sorunlarını ulusüstü kuruluşlarla görüşebilme konusu tartışılabilir. Devletin anlaşma 'yaptığı konularda vaadlerini yerine getirmeme veya getirememe halinde bölgelere uluslararası yardım sağlanması bize göre endişe verici düşünülemez. Özellikle toplum (devlet) mağduriyeti ile"topluluk mağduriyetinin " çakışmadığı ve Devletin umursamaz kalabildiği çevre kirliliği gibi konularda uluslarüstü kuruluşlar yardımıyla, "topluluk mağduriyetlerinin" aşılabileceği görüşünü taşımaktayız. Esasen müdahale de devletin kendini uluslararası sözleşmelerle bağımlı kıldığı konularda olmaktadır. '

Bütünleşmede iki farklı yaklaşım ortaya çıkabilir. "Federalist" ve "konfederalist" yaklaşım. Konfederalist yaklaşımda, ülkeler birbirleriyle ulusal egemenliklerinden vazgeçmeden, eşgüdümlü çalışmaya razıdır. Gaye, yeni bir "süper güç" yaratma olmamakla beraber, kendi milli yapılarını muhafaza ederek konfederasyon içindeki diğer devletlerle bağlantı kurmaktır[23]. Bu prensip easen OECD ve Avrupa Konseyi çalışmaları içinde de bulunmaktadır .Bizde orta dönemde , bu yaklaşımı desteklemekteyiz. Aslında ister federalist, ister konfederalist yaklaşım olsun, üye devletlerin eşit oyla gelen eşit haklara ve sorumluluklara sahip olması sistemin temelini oluşturmaktadır.

Nasıl bir globalleşme ve hangi araçlarla sorusuna yukarıda "uluslararası örgütler" veya "uluslararası uzlaşmacı örgütler" eliyle " diyerek ilk cevabı vermiş olduk. Globalleşmeye giden yolda ikinci tartışılması gereken husus kademelenmedir. Bu noktada devlet -yerel kademelenmesi üzerinde durmak gerekmektedir. Bize göre toplumu ilgilendiren bir konuda yapılanmadan bahsedildiğinde düşünülen modelin çalıştırılmasında istekliliğin tabandan gelmesi gereklidir. Aksi takdirde ister ulus ölçeğinde ister uluslararası boyutta olsun tepeden gelen isteklilik başarısızlığa mahkumdur.

[23] European Unification, The Origins and Growth of the European Communiy, Periodical2/1987)p.22.

Uluslara ayrılmış bir dünya içinde uluslarüstü bir örgütlenme gereksinmesi nasıl doğmaktadır. Bu soruyu yanıtlamak için yapılacak çözümlemenin yapıtaşları ya da bireyleri uluslardır. Toplumsal uzlaşımda bireyler işbirliği yapmakta özgürdür, ancak toplumsal uzlaşım bir kurum haline dönüştüğünde saptanan kurallara uymayı zorlayıcı mekanizmaları, yani dıştan bir otoriteyi de yanında getirir.Ancak her halde toplumun bu kurallara hazırlanması gerekliliği vardır.
Aşağıda bu konu tabanda başka bir ifadeyle yerel düzeyde tartışılmaktadır.

GLOBALLEŞMENİN İLK BASAMAĞI OLARAK YERELLİK

İlişkilerin gittikçe artan bir biçimde uluslararası hale gelmesi ve uluslarüstü kurumların yaratılması, merkezi hükümet düzeyinin altındaki yönetimleri "önceleri ulus-devletin tekelinde olan alanlardaki konularda kendilerinin de yetkilerini kullanabileceklerini" düşünmeye sevketmiştir.

Esasen toplum da artık değişmiştir," hiyerarşi" ile "bağımlılık" unsurlarına gittikçe daha fazla karşı çıkmaktadır. Bu değişim "subsidiyarite"(subsidiaire) ilkesiyle açıklanmaya çalışılmaktadır. Terimin izahında bazı belirsizlikler bulunmakla beraber temelinde, "zirveye rağmen tabanı tercih etme" eğilimi yer almaktadır. Bu bağlamda, yetkilerin uygulanması için ısrarla uygun düzeyi aramak ve ancak alt düzeydeki yönetimler ilgili yetkileri kendileri uygulayamadıkları zaman bir üst düzeyin seçilmesi önem taşımaktadır[24].

Genelde Merkezi Yönetimin yetkilerini devretmesi koşulları yerel yönetim litaratü-ründe ağırlık taşımaktadır. Yetkiyi elinde bulundurmayı prestij meselesi yapan merkezi yönetim, bu yetkiyi tehdit unsuru olarak kullanır ve genelde de "çok zor" devreder. Aslında yerel yönetimlerin yerel ve müşterek hizmetlerin hangilerini yapabileceği, büyük ölçekli ve yapamadığı hizmetlerin merkezi yönetime devri konusu daha akılcı bir tercihtir. Bu noktaya ulaşabilme şüphesiz demokratiklik ve açıklık ve yeterlilik unsurlarıyla yakından ilişkilidir. Demokratikleşme unsuru ile

[24]Bu konuda bkz.Hizmette Yerellik (Subsidiyarite) İlkesinin Tanımı ve Sınırları Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Yönlendirme Komitesi (CDLR) Raporu çev. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995, s. 8.

yakından ilgili olan Globalleşmeye geçişte yerel ölçekte demokratikleşme sağlanmadan merkezi düzeyde demokratikleşme beklenemez. Merkezi yönetimin demokratikleşme sürecine katkısı oranında Globalleşmenin basan oranı artacaktır.

Yerel özerklik, yerel yönetimler ile Devletin çatışması sonucunu doğurmaz. Devletin barışın, toplum düzeninin ve güvenliğinin sağlanması gibi kendine ait temel işlevleri, yerel yönetimlerin ise kendilerine ait planlama, kültür, konut, çevre, eğitim gibi hizmetleri bulunmaktadır. Aslında devletin varlık nedeni güvenli bir ortamda ve sağlıklı çevre koşullarında vatandaşlarına insanca yaşama hakkı sağlamaktır.(Stockholm,1972). İstenen, mal ve hizmetin etkili dağılımında uzlaşmacı bir işbirliği yaratmaktır. Bu ilişkilerde işbirliğini özendiren kuruluşlar yerel-ulusal ve uluslararası ölçekte önem kazanmaktadır.

Yerel ölçekte subsidiyarite ilkesinin uygulanmasını zorlaştıran merkezi yönetimin denetimi, yerel yönetimlerin mali zorlukları gibi sorunlardır.Yetkilerin yurttaşa mümkün olduğu kadar yakın bir düzeyde uygulanması, devletten alınan yetkilerin, ancak seçilmiş temsilciler tarafından yöneltilen veya denetlenen yönetimlere devredilmesi "yerel halkın haklarının önceliği" ile de uyumludur.

Subsidiyarite ilkesinin uygulanmasında özellikle bir ara düzeyi oluşturma eğilimi yoğunlaşırsa, çok zaman "bölgesel" denen bu ara düzeyle ilgili olarak yerinden yönetim konusu gündeme artan önemiyle gelecektir. Özetle megakentlerin yarattığı kentsel dokunun bozulması ve yoksulluğa giden politikaların değiştirilmesinde merkezi yönetimlerin sorumluluğu bulunmakla beraber, yerel yönetimlerin kapasitesini güçlendirmek, onlara yerel-kentsel sorunlara etkili çözüm bulma ve uygulamalarına imkan tanıma, yerel fırsatları artırma merkezi hükümetlere düşen bir roldür.

Rio Deklerasyonu(1992), Gündem 21'in (Agenda 21) (1) işaret ettiği sorunların ve getirilen çözümlerin kökleri genellikle yerel faaliyetlere dayalı olduğundan, öngörülen hedeflere ulaşılmasında yerel otoritelerin katilimi ve işbirliği belirleyici faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de 1996 yılına kadar her ülkede yerel otoriteler kendi yörelerindeki insanlarla, yerel kuruluşlarla ve özel sektörlerle görüşerek kendi bölgeleri için "yerel Gündem 21" üzerinde anlaşma sağlayacakları hedeflenmiştir .

Birleşmiş Milletler ve diğer ilgili uluslararası örgütlerin yerel otoriteler arasında işbirliğini artırmak, yerel otoriteleri desteklemek ve yerel çevre yönetimi konusunda kapasite oluşturmak amacıyla programlar başlatacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda da özellikle az gelişmiş ülkelerin bu doğrultudaki çabalarını tamamlamak üzere uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi istenmektedir.

Öte yandan Avrupa Konseyinin de yerel ve bölgesel örgütlenmeye sürekli önem verdiğim görüyoruz. Konsey 1950'li yıllardan bu yana, yerel yönetimler alanındaki teknik çalışmalarım yürütmekte olan Yerel ve Bölgesel Yönetimler Sürekli Konferansı'na , "Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi adını vermış(1993) ve bu organda yerel birimlerin daha iyi temsil edilmesini gündemine almıştır. Bu amaçla belirlenen hedefler şunlardır;

*yerel birimlerin, Konsey'in yerel yönetimlerle ilgili çalışmalarına daha etkin katılımının sağlanması,
*Avrupa ülkelerinde gerçekten özerk olan yerel ve bölgesel yönetim yapılarının oluşturulması
*bütün Avrupa'da belediyeler ve bölge yönetimleri arasında işbirliğini özendirmek ve desteklemek, Kongre'nin görevleri arasındadır.

Hizmetlerde yerelliğin önceliği konusunun "yeniden önem" kazanmasıyla ilişkili bir diğer konu da gönüllü kuruluşların faaliyetleridir. Sadece yerel-ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde de kendilerinden çok şey beklenen gönüllü kuruluşların rollerine de değinmek gerekir.

GLOBALLEŞME VE GÖNÜLLÜ KURULUŞLAR

İnsanlar kendi gayretleri, istekleri ve kararları ile toplumsal sorumluluk duyarak çeşitli konularda yöneticileri etkilemek hatta yol göstermek amacıyla gönüllü faaliyetler yürütmektedirler. Bu faaliyetler içinde kalkınma, koruma vb. konularla yakından ilişkili olan çevre konuları, farklı kültüre sahip insanların da üzerinde tartışmasız birleştiği önemli konulardır.

Özellikle çevre değerlerinin korunmasında gönüllü girişimler 19. yüzyılın son yansından itibaren görülmekte ise de, bugünkü anlamda gönüllü kuruluşlar olarak ağırlıklarını hissettirmeleri 1960'lı yılların sonlarında başlamıştır. Gönüllü kuruluşlar bugün özellikle demokrasi geleneği olan ülkelerde kamu sektörü ve özel sektörden sonra "üçüncü sektör" olarak adlandırılmaktadır.

Gönüllü kuruluşlar sadece yerel düzeyde değil, ülke ve uluslararası ölçekte de toplumsal ilgi ve katılım sorumluluklarını devam ettirerek globalleşmeye katkıda bulunmaktadır. Gönüllü kuruluşların, toplumun bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi ile demokratikleşme de etkinlikleri ihmal edilemez.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılın bu son on yılında, demokrasi ve insan hakları, bütün toplumların tartışmasız kabul ettiği ve kabul etmek zorunda olduğu temel kavramlardır. Gönüllü kuruluşlar da demokratik toplum örgütlerinin vazgeçilmez bir unsurudur. Gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerde çevre gönüllü kuruluşları önemli roller üstlenmiştir. Bazı büyük uluslararası gönüllü kuruluşlar, kendi projelerini uygulamakla kalmayıp, çeşitli ülkelerdeki gönüllü kuruluşlara finansman desteği sağlamaktadır.

Merkezi İsviçre'de bulunan "World Wild Fund/WWF" buna örnek gösterilebilir. Yine merkezi Nairobi'de bulunan ve UNEP'le yakın temas içinde bulunan "Environment Liaison Centre International/ELCI" gönüllü kuruluşlara proje yardımları yapmakta ve faaliyetlerini desteklemektedir. Birleşmiş Milletler sistemi, gönüllü kuruluşlara öncelik vermektedir. Gerek Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve gerekse Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), politikalarında ve uygulamalarında gönüllü kuruluşların farklı bir yeri olduğu açıkça belirtilmektedir[25].

Birleşmiş milletlerin çevre gönüllü kuruluşlarına tanıdığı en büyük imkan, "Global Environmental Facilitiy/GEF" bünyesindeki "NGOs Small Grants Program"dır. Bu program kapsamındaki ülkelerde GEF fonları ile gönüllü kuruluşların muhtelif projeleri finanse edilmektedir.

[25] See. Basic Facts about the United Nations, Departmant of Public Administration, United Nations.

Gönüllü çevre kuruluşlarının ilgilendiği bir diğer kuruluş da Dünya Bankasıdır. Dünya Bankasının kredi verdiği projelerin çevreye tahrip sonucu yaratmaması için Bankanın faaliyetleri çok yakından takip edilmektedir. Bu kamusal baskı, Dünya Bankasının çevre koruyucu politikaları uygulamasına ve sürdürülmesini sağlamasına yol açmıştır.

Gönüllü kuruluşlar politik baskı dışında kalabilmekte ve halkla daha kolay ilişki kurabilmektedirler.Gönüllü kuruluşlar gerçekten de lobbying/etkileme çalışmalarıyla gerek ulusal gerekse uluslararası platformda iletişim kurarak karar verme yetkisini elinde bulunduranları etkilemekte, kamu politikalarına çevre koruyucu ilkeleri de dahil edebilmektedir.

Dünyada yerel yönetim-gönüllü kuruluş işbirliğine dayalı başarılı örnekler bulunmaktadır. Esasen demokratikleşme ve katılım tepeden değil, tabandan yayılarak geliştirildiğinde başarıya ulaşılabilir. Bu bağlamda globalleşmede yerel özerklik üzerinde durulacak önemli bir konudur ve giderek daha da önem kazanmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse, yerel seviyede özerkliğin sağlanması ve gönüllü kuruluşlar işbirliğini ulusal düzeye taşımak , ulus devletin onurlu ve eşit bir üye olarak uluslarüstü organizasyonlarda temsilinin gerçekleşmesi Globalleşme sürecinde düşünülen senaryo'dur. Bu aşamada temsilde iki farklı yol önerilebilir. İlki devletlerin Ulusüstü kurumlarda tek oy hakkıyla temsili, veya devletler düzeyinde coğrafibölgesel organizasyonlar içinde yer alan devletin ,bu organizasyon sistemi içinde ulusüstü kurumlarda temsilidir.

ÖZET

Tarih boyunca, ülkeler tek tek çıkarlarını korumaya çalışmış ancak bu savaş ve başarısızlıklardan başka bir sonuç yaratmamıştır. Daha güçlü olabilmek kadar, birbirini de kontrol etme arzusu ile bloklar yaratmışlar ,bu da savaş alanlarını büyütmüştür. Gerek savaşların gerekse savunma harcamalarının ve savunma teknolojisinin sivil ekonomiyi tüketen ciddi bir yük oluşturduğunu ve insanlığın aleyhine işlediğini artık biliyoruz.

Yeni dünya düzeninin belirleyici öğeleri; liberalleşme ve küreselleşmedir. Dünya bir bütün haline gelirken, karşılıklı bağımlılığı da artmıştır.Küreselleşme dünya ölçeğinde eşitlikçi bir yapılanma ortaya çıkarmamıştır.Bu nedenle de, bağımlılık eşitler arasında olmamıştır.

İki kutuplu bir dünya da kalkınma ve gelişme sorunu çok büyük bir ağırlığa sahiptir Gerçekten de "gelişmişlik/az gelişmişlik " ikilemi çerçevesinde dünyanın bölünmüşlüğü çok önemli sorunları gündeme getirmektedir. Eşitsiz ve adaletsiz dünya düzeni, ortak barış ve güvenliği sağlamayı, insanın saygınlığını tehlikeye düşürmektedir.Bu ise herkesi ilgilendiren bir süreçtir.Bu konuda hiçbirşey yapmadan durmak ise büyük bir lükstür. Barış, güvenlik ve insanın saygınlığı herkes için vazgeçilemez ortak değerlerdir.

İnsanlık, çıkarları için işbirliği ve uzlaşmanın gerekli olduğunu düşünme enerjisine sahiptir. Bu bağlamda çatışmayı en aza indirecek bir yapılanma ne olabilir. Aslında sorunların temeli barış için örgütlenmede gizlidir. Ulusal-yerel örgütlenmelerden başlayarak, ulusüstü örgütlenmelere kadar katılımcı,demokratik sistem yaratmak başarının sırrı gibi görülmektedir.Uzlaşmayı esas alan bu çalışma üç kısımda geliştirilmiştir. Mevcut koşullar değerlendirilerek ne olacağından ziyade "ne olması gerekir" üzerinde durulmuştur, ilk olarak; dünyanın yaşadığı önemli olaylar özetlenerek bloklaşma hareketleri, özellikleri ve örgütlenmelere rağmen başarısızlığın nedenleri belirlenmiştir.

ikinci olarak; 17.yüzyılda başlayan ve IS.yüzyılda güç kazanan ulus devletler ve bunlar arasındaki ilişkilerin gelişmesi ve geliştirilmesi nedeniyle farklı bir globalleşme ihtiyacının ortaya çıktığı çok uluslu bir dünya düzeninin, yeni bir dünya düzeni yaratıp yaratmadığı incelenmiştir.

Üçüncü olarak; Çok uluslu bir dünya düzeninde uluslararası örgütlerin önemi ve işlevleri incelenerek global düzende işlerliliği sorgulanmıştır. Bu bölümde,çevre ideolojisinin merkez durumuna geldiği ve çevre hakkıyla birlikte diğer bütün insan haklarının da ancak birlikte anlamlı olduğu öne çıkarılarak, bu bağlamda örgütlerarası uzlaşma incelenmiş ve uluslararası örgütlerin desteğiyle global düzene giden bir model yaklaşımı ile çalışma tamamlanmıştır.

Global Düzen modeli, ulus devletten - global uluslararası örgütlere giden bir süreç içinde incelenmiştir. Ancak, ana metinde de belirttiğimiz gibi bu süreç; ülke-yerel seviyesinden, başka bir ifadeyle tabandan başlayarak ulusüstü seviyeye taşınacak bir gelişimdir.

KAYNAKÇA

Agenda 21, United Nations Conference on Environment and Development, A/ CONF.151/4 (Part I,II,n,IV), 1992.

Departmanı of Public Information,United Nations; Bacis Facts about the United Nations, New York, 1992.

Ernest Gellner; Uluslar ve Ulusçuluk,(Çev, B.F.Behar, G.G.Özdoğan), İnsan Yayınlan, İstanbul, 1992.

European Community: 1992 and Beyond, AT Yayını, 1991 den Çev.Azmi Dölen, Türk Sanayii ve 1992 Avrupa Tek Pazarı Semineri, İst. Sanayi Odası Yayın no: 1992/1.

European Unification; The Origins and Growth of the European Communiy, Per iodica!2/1987)İkinci Baskı,1987

Hüseyin Pazarcı; Uluslararası Hukuk Dersleri ,ikinci kitap,üçüncü baskı, Ankara,1993.

İlter Turan ;"Değişen Dünya Koşulları, NATO ve Türkiye",Türkiye Günlüğü, Sayı.32, Ankara, 1995.

Jean Maillet; IS.yy'dan Bugüne İktisadi Olaylann Evrimi, Çev:Ertuğrul Tokdemir, Remzi Kitabevi, Istanbul,1983.

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü; Hizmette Yerellik (Subsidiyarite) İlkesinin Tanımı ve Sınırları Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Yönlendirme Komitesi (CDLR) Raporu çev., Ankara, 1995.

M.Ali Kılıçbay;" Globalleşmenin Programı: Batılılaşma", Ekonomik Yaklaşım, Cilt:4, Sayı:9,Ankara,1993.

Mehmet Gönlübol; Uluslararası Politika,Dördüncü Baskı,Ankara,1993. NATO Review, No:2,June, Bruxelles, 1994.

NATO, Savunma ve Eğitim Yönleri Sempozyumu, 5-6 Ocak 1984 , A.Ü.Egitim Bilimleri Fakültesi Yayınlan No.133, Ankara, 1984.

Oppenheim. L.(Lauterpach.H); International Law, A .Treatise, 1961, supra note l, p.20 aktaran, Aslan Gündüz "Eroding Concept of Hational Sovereigny: The Turkish exam-ple"Marmara Journal of European Studies, Volume,1.1991.

Pelipe Gonzales; "Kendi Kaderini Tayin Hakkının Sınırları", NPQ Türkiye Dergisi,Cilt.l/3, İstanbul, 1992.

S.Pacteau/F.C.Mougel; Histoire deş relations internationales(1815-1991),Çev.Galip Üstün, İletişim Yayınlarıjstanbul, 1992.

Süleyman Akdemir;Sosyal Denge Modeli: n,Devletin Unsurları ve Kuvvetler Dengesi, İstanbul,1991.

The Rio Declaration on Environment and Development, United Nations Conference on Environment and Development, A/CONF.151/5 Kev.l, 1992.

UNESCO-Mimarlar Odası ; Kültürel Gelişmenin Dünya Onyılı ve Türkiye, İstanbul,1990.